

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענייני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגרא"ל שטינמן זצוקללה"ה

בס"ד | גליון 239 | שנה ה' | פרשת וארא | שנת תשע"ח

שיחה לפרשת השבוע

ליבו הכבד של פרעה

"ויאמר ה' אל משה כבד לב פרעה מאן לשלח את העם" (י, יד)

באילת השחר (ז, יד) כתב: במד"ר (ט, ח) איתא, "מה הכבד כועס, אף לבו של זה נעשה כבד" עכ"ל. אחד הגיע לשוויץ בשנת תרצ"ט, ואמר ששמע מפרופסור במוזיאון הבריטי בלונדון, אשר בו נמצאים גופותיהם החנוטים של פרעוני מצרים - שכאשר התעסק בגופו של פרעה ראה שבשר ליבו כבד יותר, והשתומם מזה, וא"ל את המדרש הנ"ל. ובאמת למ"ד במכילתא שפרעה נטבע בים הרי לא חנטו אותו, ולמ"ד שנשאר חי י"א שמלך אח"כ בנינוה, עי' פרקי דר"א (פרק מ"ג) ואולי אח"כ חזר למצרים וחנטוהו שם, עכ"ל.

ויש המשך מופלא לסיפוי. סיפר אחד המשפיעים שליט"א. העוסק רבות בהשבת 'פירות הנושרים', בחורי חמד שנשרו מדרך ישראל סבא רח"ל - לדרך הישר והטוב, שהנה יום אחד מופיע אצלו בחור המבכה לפניו את מר גורלו שלאחרונה החלו לצוץ במוחו הרהורי כפירה רח"ל, ואינו מאמין כלל בתורת משה עפ"ל...

נטל המשפיע את הבחור והוליכו לביתו נאוה קודש של מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל, שם ביקש מהגרא"ל שייסע לבחור היקה בהוסיפו שהמקרה המדובר נוגע מאוד ללב, והוא מבקש בכל לשון של בקשה שיואיל הגרא"ל לסייע לבחור ולחזק אמונתו. כשמוע הרב שטינמן את דבריו החל לספר לבחור את כל הסיפור האמור בתחילת הדברים על לבו של פרעה שנהפך לכבד, וכך בסיפור זה, רצה להוכיח לו כי התורה כולה אמת היא ומעוגנת במציאות.

לאחר שיצאו מביתו של הרב שטינמן, ראה המשפיע את הבחור כשהוא ממרר בבכי ועיניו דומעות. לשאלת המשפיע על סיבת הבכי, השיב הבחור תשובה מפליאה, דע לך, שהתדרדרות שלי החלה בו בשעה שלמדתי את דברי המדרש האמורים שלבו של פרעה היה כבד, ולא האמנתי שייך שיהיה כן במציאות, ומיני אז הפכתי לכופר מוחלט בכל הקשור לאמונה ותורה שנתנה מסיני, ומה מפליא הדבר שדווקא במדרש זה הוכיח לי הרב שטינמן את אמיתות התורה...

(פנינים לפרשת וארא)

הודעה משמחת

בס"ד מרובה זכינו
להוציא לאור את הספר
כאיל תערוג
גדולי הדורות

ובו דברים סיפר מרן רבנו
זיע"א על שבעים מזקני
ישראל בדור האחרון,
ודברים שאמרו עליו.
ופרק על בית אבותיו,
ופרקי חייו מבריסק ועד
בני ברק. וליקוטים מש"ב
ומורו ורבו מרן הגאון רבי
שמחה זעליג ריגר זצ"ל.

832 עמ'.

ניתן אי"ה להשיגו
בחנויות הספרים המובחרים
לפרטים ניתן לפנות
למערכת בטל 0527680034

הודעה חשובה

כדי שנוכל להדפיס בס"ד
הלאה את הגליון כאיל תערוג
אנו פונים ומבקשים ממי
שיכול לסייע בתרומות ניתן
גם להנציח בגליון.

ניתן לתרום מכל עמדות נדרים
פלוס" ברחבי הארץ באמצעות
לחצן קופות נוספות. בחיפוש
יש להקיש כאיל תערוג. כמו"כ
ניתן לתרום דרך המערכת
הטלפונית הממוחשבת 24
שעות ביממה, בחיגו לטל'
037630585 שלוחה 198.

בקשה

אי"ה אנו רוצים להוציא קונטרס
גדול ורחב כאיל תערוג בענייני
מעלת האברכים וזכות החזקתם,
במשנתו של רבנו הגדול זיע"א
שהיה דבר זה החשוב ביותר
בעיניו כנודע.

ועל כן אנו פונים למי שיש בו
הוראה או עובדה או שיחה או
מכתב מרבנו זיע"א אודות כוללים.
וכן אולי נעשה שם מדור על כל
כולל בנפרד קשריו עם רבנו וכדו'
כדוגמא מה שעשינו במדור עולם
הישיבות, ע"כ אנו פונים למעלת
ראשי הכוללים ומנהליים לשלוח
בהקדם את מה שבידם, שנזכה
להעמיד את הדברים על דיוקם
ועל חשיבותם.

נא לפנות לדוא"ל

0527680034@okmail.co.il

או ל 0527680034 בין הסדרים

או בת. ד. 5397 ירושלים

ולציין עבור כאיל תערוג

או בפקס 0722164414

ולציין עבור כאיל תערוג

כל הלומד תורה לשמה

דברי מספד על מרן רבנו הגאון הקדוש זצוק"ל שנאמר ע"י רבני המערכת שליט"א במקומות תורה שונים הנה כל נושא ונושא היה ראוי להיכתב במאמר נכבד בפני עצמו, אך מקוצר הזמן נכתבו הדברים בקיצור רב ובערך כפי אופן אמירתן עם כמה הוספות בעת הכתיבה

א. ענין הספד

בבואנו לומר דברים על רבנו, עומד כנגדנו, דבריו בהסכמה לספר פלגי מים שבו דברי ההספד שנשאו על ידי הגאון רבי משה סלוביצ'יק זצ"ל וז"ל: ובדעת רבים וכן שלמים לכתוב בספר דברי ההספד שנשאו עליו, ואם כי בשנים הקודמים לא היה דבר זה כ"כ צורך, בדור שלנו שצדיקים מועטים יש צורך גדול לחקוק בעט סופר פעלי צדיק ומעשהו, ולתאר ולבאר מה שחסר לנו בהעדר הצדיק הגדול למען לא נשכח ונלך בדרכיו ולשנן לבנינו דמותו של איש אשר דאגתו ואהבתו לזולתו הייתה עד להפליא, וזכה לקדש שם שמים בכל מקום היותו, ואפילו אלה הרחוקים לגמרי מתורה ומצוות הכירו כי זה אשר בצלם אלוקים נברא, ויש לקוות שלכל הפחות לאלה שהכירוהו, זה יתן ויוסיף תועלת להזכירם לקחת מאורחותיו, ואפילו אם רק מעט יועיל לו ג"כ כדאי כל זה, עכ"ד.

ועל כן נוכל גם לנו לבוא ולומר על רבנו, ויה"ר שהדברים יגרמו תועלת בתורה ויראת שמים.

נקדים דברי רבנו זי"ע על מרן החזון אי"ש זי"ע: לא הניח אחריו כמותו וחתם את תקופת האחרונים ובסוף כל תקופה כשהדורות מתמעטים והולכים הקב"ה שולח נשמה גבוהה מאוד שלא לפי מצב הדור כדי שירומם ויגביה את כל הדור עמו.

והביא רבינו בשם החפץ חיים שהסימן לדעת מתי נסתיימה תקופה ומתחילה תקופה חדשה, כשקם אדם גדול מאוד שכמה דורות שלפניו לא היה כמותו, וכשנסתלק מן העולם יש ירידה כ"כ גדולה מחמת פער הדור לדורות הקודמים, ויודעים הכל שבזה נחתם ונסתיים התקופה, ומעתה מתחילה תקופה אחרת פחותה וירודה וכך היה בסוף תקופת האמוראים שהיה את רב אשי שהיה גדול מכמה דורות שלפניו ומה"ט הלכה כמותו אף כנגד אמוראים שלפניו, וכשנפטר רב אשי ידעו שבזה נחתם תקופת האמוראים, וכן בסוף תקופת הגאונים היה את רב האי גאון שהיה גדול מכמה דורות שקדמו לו, וכן בסוף תקופת הראשונים היה את הר"ן או הריב"ש שהיו כנגד כמה דורות שלפניהם וכשנפטרו נסתיימה תקופתם.

והוסיף רבינו זי"ע לומר שאף תקופת האחרונים נגמרה אצל החפץ חיים ומרן החזון אי"ש ז"ל שהיו גדולים מכמה דורות האחרונים ולא הניחו אחריהם כמותם, ובהסתלקותם ידעו הכל שבזה תמה ונסתיימה תקופת האחרונים ועתה אנו בתקופת ההדיוטים עכ"ד דבריו הקדושים!

וזה מה שאנחנו מרגישים מה שאמר מרן שר התורה הגר"ק שליט"א מיד כששמע על הסתלקות רבנו נסתיים תקופת הגדולים, דהיינו משנפטר רבי אהרן ליב נסתיים רשכבה"ג שיכול להחזיק את כלל ישראל כאשר ישא האומן את היונק ברוח ובגשם, האדם השלם בכל מכל כל בכל העמודים "תורה עבודה גמילות חסדים" בין אדם למקום ובן אדם לחברו, ובכל השערים בסולם העולה לעבודת ה' מ"תורה" עד רוח הקודש, בחכמה הנפלאה חכימא דיהודאי, קדוש ישראל, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, איש האלוף, חציו למטה "איש" שידע כל חולשות הדור, כל דבר שקשור לקנאה תאוה וכבוד ידע עד הסוף, וחציו למעלה "איש האלוף", שהיה איש אלוקים, [שגדל עוד אצל רבותינו שבליטא הגאונים והקדושים שהיו תלמידיהם של המהרי"ל

דיסקין זי"ע והבית הלוי והנצי"ב וכו'] הוסרה העטרה מעל ראש כל בני אדם, הי חסיד הי ענין, ידיד ה' וידיד כל בית ישראל [וכדברי המהרש"א הידועים במס' ברכות על האי שופרא דבלי בארעא] ומתחיל תקופה חדשה וזה המספד גדול שמבואר בפרשת ויחי שהספידו את יעקב אבינו מספד גדול שמתחלפת תקופה.

וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'. 'יבכו' לשון עתיד עוד נבכה הרבה, עוד נבכה הרבה... עוד נבכה הרבה...

כל הענין של הספד לא פשוט. כמה פחד רבנו הקדוש זי"ע מהספדים והיה חוזר ואומר דברי הגמרא שנפסק גם בטור ושו"ע, שאם אומרים דברים לא נכונים על המת נפרעין רח"ל מהמספיד ומהנפטר ומהשומעים.

והרבה פעמים היה מגיע לבית האבל והיה שומע איך האבלים [באהבתם לקרובם] מגזימים ומתבטאים "ידע ממש את כל הש"ס, מעולם לא אמר שקר ולא כעס ולא פגע באף אחד וכו' וכו'. ורבינו הגדול שביראת החטא הגדול שלו. ממש פחד על העונש רח"ל [הרי חי כל הזמן לנגד עיניו שחר ועונש, גיהנום וגן עדן, וכידוע ומפורסם, איך שלא הסיח דעתו לרגע כמימרא מהגיהנום וחיבוט הקבר] והיה עושה כאילו בדיחה ומנסה לגמד את השבת, ולא תמיד הבינו למה הוא עושה את זה, ואח"כ התברר שעשה כן בכדי שלא יזיק לנפטר ולשומעים, ולפי זה הרי פחד גדול ביותר להספיד ואחים בהספדאי דהתם קאימנא. רבנו הגדול והקדוש הרי נמצא פה.

וכבר הורו לנו רבותינו שליט"א שמצוה גדולה להספיד ולומר כל שבח בעולם² כדי שיהיה לנו התעוררות, והצוואה האמיתית של רבנו שנשמע להם.

אבל לפעמים היה אומר רבנו בשם מרן הגר"ש ואזנר שצדיקים הרי מסתירים את עצמם ולכן זה לא גוזמא מה שאומרים כי בכלל לא יודעים מה הם, ומרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה אומר שהעולם חושב שצדיקים נסתרים שהעולם עומד עליהם זה דווקא איזה סנדלר שיושב באיזה כפר נידח, ואמר הגרש"ז: צדיק נסתר זה כמו הרב שך שידוע בכל העולם ומ"מ הוא נסתר, זה צדיקים וגאונים בכלל, ובפרט רבנו הגדול שראינו בגלוי שהיה נסתר בתוך נסתר שבתוך נסתר³, הסתיר צדקותו בגאונותו וחכמתו, וגאונותו וחכמתו בצדקותו, ומה שנתגלה אפס קצהו בשנים האחרונות בגלוי, זה כבר האיר מקצה העולם ועד סופו ממש.

הקול זועק אבי אבי!

המשגיח רבי ירוחם זי"ע אמר למחרת הלויית החפץ חיים, שמכל ההספדים הרבים שהיו שם נשמע רק דבר אחד, האבא איננו! הרגש הזה בנים אינם מכינים הספדים! לא מגידים רעיונות! קול אחד לכולם האבא איננו! עיניהן ולבן של ישראל, כסומים היינו, טוב אתה לישראל מאב ואם.

והנה יש קצת השפעות מבחוץ כאילו בגלל שנפטר זקן, זה מקהה משהו דמשהו מהשבר והאסון הגדול והשריפה אשר שרף ה', זה הרי ממש מחשבת פיגול.

הנה כתב רבנו באילת השחר פרשת פנחס בזה"ל: והנה בשבת (ק"ה ב') איתא כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים מדה כנגד מדה ופרש"י הוא לא נתאבל על שנתקצרו ימי החכם אף לחייו לא יחושו מן השמים, והנה אהרן מת במיתת נשיקה בן קכ"ג שנים ומשמע

בשבת - שיוכלו להתעסק בי בהספדי.
והק' השפת אמת הא יספידו אותו למחרת ביום א' ומה אכפ"ל שלא יספידו באותו יום, ומבואר שיש מעלה בהספד שנאמר באותו יום, והנה אצל רבנו ביום פטירתו לא נאמרו הספרים רק דברי התעוררות של מרן הגר"ג שליט"א כרצונו הטוהר שהתקיים לכה"פ בזמן הזה.
3. וגם כשהדפיס ספריו לא כתב את שמו רק ר"ת. והיו שנים שהסכים להגיע לדבר במקומות רק בתנאי שלא יהיה כתוב בעיתון, ולא הסכים לעלות למזרח הברכה אירועים.

1. וכידוע שהיה רבנו שבור ורצוף אחרי פטירת רבו המובהק החזון אי"ש שכתב אז צוואה בתשי"ד.
הרה"צ רבי ישי מ. שליט"א סיפר שבחזור מהלוית רבנו החזון אי"ש אמר הגר"ש קרליץ אם היינו חסידים היינו מנמים כבר ממשך למרן החזון איש את מרן הגרא"ל.
2. והאיר הרה"ג ר' צבי קראפ שליט"א דאמנם צוואת רבנו שלא להספידו נראה לכאן שלא התקיימה, אבל הא מיהת התקיים דהנה בגמ' בשבת ל, א איתא שדוד המלך ביקש מהקב"ה 'אמות באחד בשבת' ופרש"י אמות באחד

אף עם לא יוכל להיות רבי אהרן ליב, אבל הרי אנחנו רוצים ללמוד מזה וכמו שכתוב במסילת ישרים בשער הזריזות "והנה האדם הוא אדם ולא מלאך על כן אי אפשר לו שיגיע לגבורתו של המלאך אך ודאי שכל מה שיוכל להתקרב במדרגתו אליו ראוי הוא שיתקרב". זה חובתו בעולמו.

ב. כל הלומד תורה לשמה

והנה להתחיל להקיף את רבנו זה דבר שלא שייך, ומאז ומקדם ההרגשה היא שדברי המש' באבות פ"א מ"א על הלומד תורה לשמה מתקיים ברבנו בכל זמן וע"כ נלך בעקבות כה, ונאמר כמה דברים ועובדות על כל פרט ופרט בס"ד.

תנינן באבות (פ"ו מ"א) רבי מאיר אומר: כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדי הוא לו נקרא ריע אוהב אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות ומלכשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות ונהנין ממנה עצה ותושיה בינה וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים.

כשהספיד רבנו זיע"א את מרן הגראמ"מ שך זצ"ל בהיכל ישיבת פוניבז' אמר: ושמעתי בשם החזון איש, שאמר כי החפץ חיים למד ששים שנה [ואינני זוכר אם הוא הוסיף את המילה "לשמה" או לא], ואחרי זה הוא הנהיג את כלל ישראל, וכך אותו הדבר היה החזון איש, ואותו הדבר היה הרב מבריסק, ואותו הדבר היה הג"ר יעקב ישראל קניבסקי, ואותו הדבר היה הגרא"מ שך, זכר צדיקים לברכה. וכך אנו מרגישים כעת שכל המעלות הנשגבות שהיו לרבנו התחילו בלימוד תורה לשמה של שמונים שנה, שרק בגיל זה התחיל להיכנס לעניני ציבור ולטול אחריות.

אנחנו חושבים שתורה לשמה רק ברבדים הגבוהים ביותר, שלשמה זה מדרגות לקדושי עליון ולכוון לשם שמים וראה בנפש החיים ועוד ספה"ק, אבל צאי לך בעקבי הצאן מה שאמר רבנו אבי הישיבות רבי חיים מואלוז'ין [שאדונו הגרא"מ העמיד אותו שיעמיד את הישיבות בכלל ישראל] בספר רוח חיים וזה מה שכתב: לשמה הוא לאהבת התורה ורצונו להשיגה כולה ולידע על בוריה כל פרטיה ולבל יניח דבר קטן ודבר גדול ממנה כמו רבי יונה בן זכאי.

ונרחיב מעט בענינים אלו. הנה רבנו משחר נעוריו השקיע כל כולו בהיות דאביו ורבה ולא הניח פרט גדול או קטן, דהנה כל המכיר קצת מסגנון ספרו של רבנו 'אילת השחר', רואה את הנקודה ששם לבו לכל פרט ופרט בסוגיא אין תוס' חשוב יותר ואין תוס' פחות חשוב, הכל תורת ה'. ואם זה בתפילה או בכל ענין כל דבר שהוא מהתורה הקדושה ללמוד עד תומו.

ודבר זה ראינו בערוב ימיו שהיה קשה עליו הראיה, וכשהיה בוחן את ילדי ובחורי ישראל היה בוחנם בעל פה, והיו רואים איך שבוחנם תוס' אחר תוס' בלי להפסיד תוס' קטן או גדול בכל דבר ששאל ובכל ענין העיר כדרכה של תורה. וכך אמר שגם הוא בוחן את עצמו כשחוזר בזה על לימודו.

אליו. ראו בריה שבראתי בעולמי. והעיר הרה"ג רבי יואל סבו שליט"א לדברי המס' כלה פ"ו או"ד' תנו רבנן בשעת פטירת חכם כל העם חייבים בהספדו, שנאמר ושמואל מת ויספדו לו כל ישראל, וכתוב וימת שמואל ויקבצו כל ישראל ויספדו לו, מהקאמר כל ישראל, לאו שמע מינה דנקבצו, אלא שבכוהו בעייתו, אמרו וכי זה כבודו של שמואל, שהוא היה מהלך מעיר לעיר ושופטו, שנאמר והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל את כל המקומות האלה, ותשובתו הרמה כי שם ביתו ושם שפט את ישראל ויבן שם מזבח לה. אמר רבא גדול שנתעסקו בשמואל, יותר מבמשה רבינו, דאילו במשה רבינו כתיב, ויבכו בני ישראל, ובשמואל כתיב, ויספדו לו כל ישראל, אפילו נשים ועבדים וקטנים.

ומבואר דבר נורא שבגלל ששמואל הלך לכל מקום לכן גם הספידו אותו בכל מקום, וממילא כיון שרבנו הרי הלך לכל מקום לכן מספדים אותו בכל מקום. והוסיף הגרא"מ מן שליט"א שהנה בהספד נאמר דהתם קאמינא ומכיון שרבנו היה בכל העולם, ממילא ההספדים עליו זה בכל העולם.

6. ואמר שהוא אוהב לבחון חדרים וישיבות כי לפני הבחינה הילדים והנערים מתכוננים ולומדים וממילא זה עסק טוב ויש לי חלק במצוות תלמוד תורה

בירושלמי שם אהרון שגם על המת בגיל זה שייך לומר שנתקצרו ימיו, אפילו שויבכו אותו כל בית ישראל מ"מ היה פגם של ויתעצלו אמנם מ"מ דברי הגמ' נאמרו על כל חכם שמת אפילו זקן.

וי"ל דההרגשה צריכה להיות שירצה שהחכם יחי' יותר וכשחכם מת הרי זה תמיד כאילו מת קודם זמנו ולכן מי שאינו מצטער על מיתתם נענש בקיצור ימים, עוד י"ל שאצל חכם זה לעולם בבחינת נתקצרו ימיו כי כל זמן שהוא חי הוא רוכש עוד מצוות, וכמו שמסופר על הגר"א בעליות אליהו (הערה קי"ז) דקודם פטירתו אחז בציציותיו ואמר בבכייה כמה קשה להפרד מעולם המעשה הזה אשר ע"י מצוה קלה כ"ב של ציצית אדם ישר יחזה פני שכינה ואיפוא נוכל למצוא זאת בעולם הנשמות אף אם יתנו כל כוחותיו עבורו, עכ"ל⁴.

וזה הפשט שנתקצרו ימי החכם לפי שלא יכול לקיים עוד מצוות ומי שלא מצטער על זה נקרא מתעצל בהספדו של חכם. וכמו שאמר מרן ראש הישיבה הגאון רבי גרשון שליט"א באשכבתיה דרבי כי בא השמש בצהריים חושך באמצע היום, וזה אמרו על רבי יוחנן שנפטר בגיל מאה ועשרים.

והוסיף רבנו דבר מבהיל: אפשר לפרש שהמתעצל בהספדו של חכם היינו דלא מרגיש, דכשהחכם מת, חסר בבריאה תורה והוי מעין מה דאמרו בסנהדרין צ"ט ב' דאפיקורס היינו האומר מה אהנו לן רבנן מפני שזה מראה שאינו מעריך מספיק את התורה ואין הכונה לפי"ז רק על הנמנע להספיד בפני רבים אלא אף כל יחיד ויחיד בלבו שלא מרגיש את הצער. זה דברי רבנו וזה התביעה עלינו להרגיש שכל הבריאה חסר. היה עולם עם רבי אהרן ליב ויש עולם בלי רבי אהרן ליב.

הטו"ש ע"ס"מ שד"מ פוסק שנשיא שמת [ובב"י משמע שנשיא היינו גדול הדור בענין ר"ח שאמר הייתי נטמא על ר"ת עיי"ש וצ"ב] כל בתי המדרשות בטלין [ולשון הטור כ"ן מספדין בכל המקומות, ואח"כ יושבין משפחות משפחות ולא הולכין לשוק ויושבים ודוין כל היום. כל בית מדרש כל משפחה יושבת ובוכה על המקדש שחרב. יש הספד בכל בית מדרש, כל מדרש יש את הבנה שלו בשבר הגדול אשר שרף ה'.

לשון רבנו כל יחיד ויחיד, יש השגה של בחור של אברך של מבוגר, של איש של אשה של גאונים וצדיקים ככל שאנשים יותר גדולים יותר מבינים את השריפת בית אלוקינו. כל אחד להרגיש שבא השמש בצהריים. בן תורה צריך להבין את ההסתכלות האמיתית, הולכים ברחוב ונראה כאילו שהשמש זורחת כרגיל אבל עיניים של בן תורה רואה חושך. היה עולם עם התורה והעבודה והקדושה של רבי אהרן ליב ועכשיו נשרפה התורה.

הצרה הכללית שבירת הלוחות כשריפת בית אלוקינו, ויותר משריפת בית א-ל' נשבה ארון הקודש יש את הצרה הכללית. זה צרת הכלל ויש אבל יחיד עשי לך, כלשון רבנו כל יחיד ויחיד צרך להרגיש בלב מה שקרה כי בא השמש בצהריים. שנפטר גדול הדור רבו מובהק כמו אבא מצד שמאל כמו על אבא לפי ההלכה.

האבל שלנו פה ובכל בית ישראל, והרי אנחנו רואים ויבכו אותו כל בית ישראל כמו שאמרו חז"ל אצל אהרן הכהן ויבכו אותו כל בית ישראל⁵. בעצם כל כך קשה כי הרי לדבר על רבנו שכל כך גבוה היה, ממש מלאך ה' צבאות, לפעמים מרגישים ושומעים כאלו דברים נשגבים נורא נוראות וחושבים אי אז מה זה נוגע אלי אני

4. ורבנו כשהיה מספר את הסיפור הזה של הגר"א היה מתרגש עד למאד. 5. והלב מרגיש שהרי רואים אנו אף רחוקים מאוד מתורה ומצות שהתעוררו ביותר מפטירת רבנו ומצוותו ואף להבדיל גויים בכל מיני מקומות, וראה מה שכתב רבנו באילת השחר פרשת וחי פרק נ' פסוק י"א "וירא יושב הארץ וגו' ויאמרו אבל כבד במצרים והי התורה הק' כותבת רק דברים שניתן ללמוד מהם ושם בפסוק י"ד רואים ברש"י שיש ענין במה שמצרים נהגו כבוד ביעקב אבינו [וכן בב"ב צ"א מה שחלקו כבוד לאברהם אבינו] דאל"כ למה התורה מיחסת לזה חשיבות.

והטעם יש לומר כיון דאמרו ברכות דף ו כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין וכו' אמר רבי אלעזר כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה רבי אבא בר כהנא שקול זה כנגד כל העולם ר' שמעון בן עזאי אומר כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל לצות לזה ממילא זה חשיבות לדעת. [א"ה] וראה שם ביעב"ץ שכתב דבריו נשמעין חוץ מלרשעים ונביאי האמת יוכיחו] וכמה הלב מרגיש, מה שאמר הגאון הגדול רבי זוב לנדו שליט"א שכמדומה שלא היה כזה ירא חטא בדורנו. כל העולם לא נברא אלא בשביל לצות לזה להתחבר אליו כדברי רש"י, והמהר"ל פירששכל העולם רוצה לדמות

שמענו ממי שהיה באחד הבחינות שנבחנו על האיש מקדש והיה רבנו כבר בגיל מאה בחן תוס' תוס' דף אחר דף קטנים גדולים בלי הפסק.

וכבר משחר נעוריו קיבל על עצמו עול התורה, שידוע המעשה ששמו לו חבריו בובה על המיטה וראו שכמה שבועות לא נגע בזה, ופ"א שאל אותו בנו הגאון רבי משה האם המעשה הזה נכון?

ואמר לו איני זוכה אבל אני זוכר שנכנסתי לישיבה בגיל 11 וחצי ולמדתי אז יבמות, ולמדתי את זה בלי הפסק יומם ולילה עשרות פעמים, ופירט כמה פעמים הספיק עד פרק ו' שמונים פעם וכו'.

וכן בכל ימי חייו שעסק בכל מקצועות התורה ממש, ולא הניח דבר שלא עסק בו עד תומו, והנה הרבה הצליח רבנו להסתיר את עצמו בענין זה, וניתן לומר שהצדקנות המופלאה והפרישות הגדולה שלו הסתירה הרבה מגדלותו בכך, אבל המבינים הת"ח המופלגים ידעו עשרות שנים את רב גובריה בכל התורה כולה ונביא כאן כמה דוגמאות.

שמענו מת"ח מופלג שלפני עשרות שנים הגיע לכולל חזון איש והיו לו שאלות במה שלמד והיה שואל לדוגמא לפי הא"נ בתוס' בגיטין איך מסבירים את הגמרא, והיה ניגש לכמה ת"ח שם והיה לוקח זמן עד שנכנסו לענינים, עד שהגיע לשאול את רבנו והיה עונה לו מיד במה ששואל כאילו למד את זה עכשיו.

וכן היה ידוע בבני ברק לת"ח שניתן לשאול אותו בכל מקום בש"ס, והיה ניתן לראות אברכים בני עליה נכנסים ושואלים זה בבבא קמא זה ביבמות זה בזבחים וזה בשבת וכן הלאה בכל מקום בש"ס ובפוסקים, ובכל מקום ענה כאילו עכשיו נמצא שם.

וכן מסר הגה"צ ר' דן סגל שליט"א שהרב מפוניבז' אמר להם שמינה אותו לראש כולל כי אפשר לשאול לשואל אותו בכל מקום, ואמר הגה"צ ר' דן ואי"ז רק שמיעה אלא גם ראינו שבעינו ראה שידע הכל ואפי' הגהות על קיצור שו"ע.

ופ"א אמר ששמע מש"ב הגאון רבי שמחה זעליג שהיה ת"ח מופלג שהיה לומד את כל הלעזי רש"י כי סבר שיש בזה נפק"מ להלכה. וזה היה הדרך אצל רבנו לדעת ולחשב כל פרט ופרט.

ולפעמים היו אומרים לו שישמיט בספרו כל מיני הערות פשוטות, והיה אומר שהוא כותב את הערות בכל נושא מה שיצא לו, ואי"ז משנה האם זה ישיבתי או לא, העיקר שהיה תורת אמת.

וכך כל השנים למד בלי הפסק, וכפי שהארכנו במק"א. והעיד הגר"ש אנגלנדר שגר לידו, שתמיד ראה שלא יכבה בלילה נרו.

השיעורים בישיבה ובכולל ובעשרות ספריו בלימוד נשים נזיקין, במשניות זרעים וטהרות בכולל, והן בלימוד משניות ומסכתות הש"ס מברכות ואילך, תורת כהנים ומכילתא תשובות רעק"א שב שמעתתא קצות החושן, מנחת חינוך רמב"ם משנה ברורה ירושלמי החומש ובסידור התפילה, בנפש החיים ודרך ה' חפץ חיים, אגרת הגר"א, אמונה ובטחון לחזון אי"ש.

השליטה שלו בד' חלק שו"ע דכבר בהיותו בחור קיבל מהרבי הגדול שלו רבי שמחה זליג סמיכה על שחיטה וטריפות ועוד חלקים ביור"ד והיה בקי נפלא בזה. והיה תקופה במלחמה שרבנו שחט, וסיפר הגרמ"ל שהוא בקי בשחיטה שהביא ראייה על ענין מסויים ואמר לו רבנו יש ש"ך בהשמטות וכהנה וכהנה. כבר הבאנו שמרן הגראמ"מ שך אמר להגר"ר בן ציון פלמן. הוא בקי בכל ד' חלקי שו"ע.

[וכן בהלכות טהרה שהיה פוסק להרבה שואלים שנים רבות, ולמד שימוש חכמים בדברים אלו אצל רבי שמחה זליג שקירבו כבנו] והכח שלו בפסק וסברות וספיקות [כמו שראינו במרן רבי שלמה זלמן הכח של הלומדות עם הלכה], ורבנו החזון אי"ש רצה למנותו דיין של חו"מ ואבן העזר בבני ברק, ובזקנותו הגדולה הוציא חיבורים בסדר קדשים. וכן כמעט בכל ענין וענין מסר שיעורים הערות וביאורים והכל בהתמדה, לא פסק פומיה מגירסא, ויגיעה נוראה¹⁰ ועמל שאין לתאר בחיפוש האמת. הדבר שהכי לא יכל לסבול זה השטחיות, אלא רק לעמוד

שהיה אז משגיח בישיבה, וטענו שאם אעזוב את הישיבה קטנה אינם יכולים להמשיך כך והתרצה להם הרב מפוניבז', ולכן נשארתי גם בישיבה קטנה, וזכיתי למסור שיעורים כמעט בכל נשים נזיקין מתחילתו ועד סופו, וזה בזכות שניהם.

8. ענין האמונה הוא הספד בפנ"ע שצריך להספיד ימים כלילות. לפני כמה שנים [בהיותו אחרי הגיל בן תשעים לשוח] באו להזמין אותו לכינוס של ת"ת דרכי ישר ואמרו לו שהמהנהל מברך אותו שיזכה לבוא גם לכנס היובל חמישים שנה, הוא לא זלזל וענה אמן ואמר היפלא מה דבר ! הוא ראה בחוש האמונה.

9. תלמידי הנצי"ב והבית הלוי והמהר"ל דיסקין, אוי נא לנו כי חטאנו אבדנו את הקשר והחיבור לרבותינו שבליטא, ואי להאי שופרא דבלי בארעא וכמו שפירש המהרש"א שזה היה הבכי על רבי יוחנן שהיה משפירא דירושלם. חיבור לדורות הקודמים נסתלק מאיתנו מי שגדל ועלה ונתעלה אצל רבותינו שבליט"א, הורם הנזר והוסרה העטרה.

10. ופעם בא אליו אחד מבקש ה; ודיבר על חומרא מסוימת של החזון אי"ש שרצה לקבל על עצמו ואמר לו רבנו שזה בסדר ואח"כ אמר לו אבל החומרא הגדולה והחשובה של החזון אי"ש היא ללמוד וללמוד ביגיעה עצומה. וכפי שכתב בזה הרה"ג רי"י יוזק שליט"א: שאלתי פעם את רבינו אומרים על ר' יהושע לייב דיסקין שהיה שומע בר"ה תקיעות כל היום, הוא רצה שהתקיעה תהיה ישרה וחלקה אז הוא שמע כל היום תקיעות, שאלתי אותו מה הוא אומר ע"ז, בהתחלה הוא דיבר לדינא אם מותר לתקוע תקיעה שליו לצורך, ודיבר על אתרוגים אם מותר לקחת הרבה אתרוגים לבהכ"נ ביי"ט אם זה הוצאה שלא לצורך. אח"כ הוא אמר דבר נורא, משפט מזועזע. הוא אמר ככה: כולם רוצים לעשות את החומרות של ר' יהושע לייב, את התקיעות של ר' יהושע לייב, אבל ללמוד תורה כמוהו האם מישוהו רוצה ללמוד כמו שר' יהושע לייב למד? הוא היה יושב כל הלילה עם נר גדול ולומד בהתמדה נוראה, הוא יושב על הכסא ולומד ולומד כל הלילה בלי הפסק, מישוהו רוצה ללמוד כמותו, מישוהו מחפש את החומרה ללמוד כמו ר' יהושע לייב? מה כן רוצים את התקיעות שלו, מדוע אז הוא אמר בערך בזה"ל: היצה"ר לא איכפת לו שתשמע תקיעות כל היום העיקר לו שלא תלמוד. היצה"ר יודע על מה לעשות את המלחמה, לא אכפת לו שכל היום תשמע תקיעות העיקר שלא תלמוד. אנתנו צריכים ללמוד, מי שרוצה דברים אחרים שידע זה מגיע מהיצה"ר, היצה"ר רוצה שלא ילמוד

שלהם. [הרדיפה שלו אחרי מצות היא הספד של ימים כלילות]. ואמר עוד שיש לזה כמה טעמים למה בוחן ילדים [וגם ראה שכך נהג החזון איש זצ"ל] אבל יש בו מעלה גדולה של תורה לשמה, שהרי אין תוספות כבוד בשאלות בדברים כאלו [ומה נורא היה המראה שבשנים האחרונות היה רבנו בוחן ילדים בכל מקום שהוא, והיה עובר בע"פ שאלה בתוס' אחר תוס' וכך בכל מקום שבחן כך היה].

7. אבל במיוחד צריך לציין את האהבה שלו לישיבה קטנה, רוב השנים היה ראש ישיבה קטנה. עשר שנים בישיבה בכפר סבא, כשהחזון אי"ש היה שולח לשם בחורים שילמדו אצלו ואמר להם אתם לומדים אצל ספר תורה חי ואח"כ קרוב לחמישים שנה בישיבת פוניבז'. וכך היה 52 שנה מקיץ תש"ו עד אב תשנ"ח, ראש ישיבה בישיבה קטנה.

והיה אומר רבנו חבל שלא מאריכים את הישיבה קטנה בעוד שנה שנתיים. וביחד עם מרן הגאון רבי מיכל יהודה היו עשרות שנים מתכנים את צעירי הצאן. ולא רק בתורה, תקופה מסוימת רצו לחנך בחורים בתפילה והיו עושים תורות ביניהם להתפלל ולהראות לבחורים מה זה עבודה שבלב זה תפילה. אוי אוי על עבודת התפילה היה אפשר לומר הספד ימים כלילות [והחינוך שלהם למידות שזה עוד הספד בפני עצמו, כל נקודה ונקודה אצל רבנו היא הספד שלם].

והיה אומר את המשל של הגה"ק רבי אלחנן וסרמן [והספר קובץ שיעורים היה כל כך חביב עליו, ואת ספר האילת השחר רצה לעשות כדוגמתו] שרוצים לכבוש מדינה שולחים פצצות מטוסים וכו' אבל בשביל לכבוש ממש צריך לעבור בית בית חיל רגלי.

וכן זה ביישובת אמנם בישיבה גדולה יש מערכות ושיעורים כללים גדולים זה כמו פצצות, אבל בשביל לכבוש את התורה הק' צריך לעבור רש"י רש"י תוס' תוס' וזה עושים בישיבה קטנה.

ותמיד היה אומר מה שבונה את הבחור זה לדעת כל רש"י וכל תוס'. והיה אומר כמה צריך לנצל את השיעורים היום יומיים בישיבה קטנה ושיעורי הבקאות כי זה כל האדם, ואח"כ כל השנים יהיה לו קנין ממה שכך התייגע בזה.

ואמר שאם אדם רוצה להיות מושלם בתורה גם אם הוא מוסר שיעור בישיבה גדולה, צריך למסור גם שיעור [אם זה שייך] בישיבה קטנה שע"ז ירגיל אותו ללמוד כל דבר עד הסוף.

ואמר שיש לו הכרת הטוב כל ימיו למרן הגמ"ל ולהגר"ש גרוסברד זצ"ל כאשר הרב מפוניבז' רצה בשנת תשכ"ה שאתמנה לראש הכולל ואפסיק למסור שיעורים בישיבה קטנה, באו הגרמ"י ליפקוביץ והגר"ר שרגא גרוסברד

על כל דבר ודבר". וזה חוץ מחלק של הקבלה שאין לנו עסק בנסתרות שידוע שכבר בצעירותו שעסק בזה עם המקובל רבי חיים ערלנגר זצ"ל, ואח"כ בארץ לילות עם הגאון רבי אליהו דושניצר ועם הגרא"א דסלר ועוד. הקו השווה של הכל, לעמוד על דבר ודבר, שום דבר לא בשטחיות, זה היה הדבר הכי גרוע שטחיות לומר ולא להבין, הקושיות שלו תמיד מפתיעים פותחים את הראש ...

וביקוש האמת שאמר שלא רוצה להדפיס את השיעורים כללים שלו, חוץ ממה שאנשים קשה להם לקרוא דברים ארוכים [זה החלק של סולם מוצב ארצה שהיה לו] אבל גם בגלל שלפעמים בשיעורים היה יכול לומר דבר פילפול ואולי זה לא אמת, אמת, מה שהוא דרש מעצמו, עמוד האמת.

מי שרואה בדברים שלו לפעמים חושב שזה מקומי, וכשרואה בכמה וכמה מקומות שמדבר על זה רואה שזה מערכה שלימה. וכן בחומש ואגדה בעצם זה מהלכים שלמים בתורת רבנו. תורה תורה חגרי שק. וזה הצער הגדול והתעוררות בשבילנו כל אחד לפי דרגתו לנסות להבין כל דבר. בין גמרא בין בהלכה בין בחומש בכל דבר מה שהוא היה אומר לא לרמות את עצמנו שמבינים.

היסוד של הכול זה התורה וככה מתחילה הברייתא של רבי פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות וככה כל השערים מעלה מעלה זה הבסיס. והנקודה שרואים בכל התורה שלו, בכל השיעורים שלו זה להבין כל דבר ודבר קטן כגדול ומקטנותו ככה למד עד הסוף כל רש"י כל תוס' יותר לומדעס, פחות לומדעס, תוס' מדבר על האם כתוב עם ה"א בלי ה"א.

ושמענו בשם לומדי השיעור בזבחים שבועיים התעכבו בתוס' הגדול בזבחים עג, א, כי כל פעם לא הספיקו לגמור את התוס' וחזרו שוב ושוב עד שהדברים היו ברורים לגמרי ושבעים הערות זכו לשמוע מרבנו על דברי התוס' הללו. [ורק חלק מסוים הודפס באילת השחר עמ"ס זבחים]. ושמענו מנכדו הרה"ג ר' אשר שטינמן שליט"א במוצאי י"ז בתמוז תשס"ו אמר לו רבנו היום צמתי והרגשתי יותר טוב מכל יום אחר שאני אוכל, והספקתי ללמוד היום 70 דף במס' זבחים. [ואמר ע"ע שאולי לא התעכב מספיק על כל פרט]

הנכד הרה"ג ר' ישראל פרוכטר ישן אתו פעם בלילה וראה שהוא לא רגוע ולא נרדם ומוטרד ושאל אותו זיידע סבא [היה אסור לקרוא לו הרב או ראש ישיבה] ואמר מה קרה? ואמר לו רבנו אני פוחד מהמבחן פוחד מאוד!! והסביר אני לא צעיר ועוד מעט הולך לבית דין של מעלה ויבחנו אותי אני מפחד. אז הנכד אמר סבא אני אבחן אותן איפה אתה אוחז? אמר לו רבנו ב"ק דף ל"ז וישב הנכד ובחן אותו חצי שעה תוס' אחר תוס' וככה הצליח להירדם. נכדים היו יושבים עם גמרות פתוחות ובוחנים את רבנו בשביל המבחן.

היה מעשה שבאו חידר להבחן על כל משניות זרעים כל פרק ופרק וראה המלמד שהוא אומר כל משנה ג' מכל מסכת, ושאל אותו על זה אמר היום יום שלישי רציני לבחון את עצמי האם אני זוכר, ואם היית מגיע ביום רביעי הייתי אומר משנה ד'.

ושמענו מהגאון רבי מאיר ברלין שליט"א שאמר לו הגרמ"ד סולובציק שליט"א שזוכר בצעירותו שבעת שהיה נכנס רבנו לבית הוריו בבריסק כדי ללמוד עם הגרי"ה. היו הילדים אומרים עכשיו יהיה פה אש כי היו לומדי בריתחא דאורייתא עצומה.

ידוע הסיפור שבחורים ישבו ופטפטו ולמדו אז בישיבת מיר מסכת נדרים, והגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל עבר, והבחורים התחילו ליזמזם, 'תנו רבנן' אמר להם רבי נחום: 'אין תנו רבנן בנדרים' וסיפרו את זה למרן שר התורה רבי חיים, ואמר על אתר נכון

אבל יש דתנו רבנו בדף כז "נדר מחמישה בני אדם". וסיפרו זאת בהתפעלות לרבנו, ואמר רבנו, ישב פה אחד שהיה לו צרכניה, ואמר לו נכון שאתה ידעת כל מוצר כמה עולה, וכמה יש, יין סוכר [עוד לפני המכשירים הממוחשבים] כזה זכרון! האם הוא גאון, לא! זה פשוט מעניין אותך, רבי חיים אוהב ומעניין אותך כל אות בגמרא בבלי ירושלמי תוספתא ספרא מכילתא רמב"ם ראשונים אחרונים וכו' לכן הוא זוכר הכל.

וזה בא לעורר אותנו חוץ מהחזרות על הלימוד שהוא כל כך עודה, בנוסף צריך שיהיה איכפת מהלימוד. היה פוגש אנשים אחרי עשרות שנים ומזכיר להם מה שאלו. ונביא כמה מעשים לדוגמא הגאון רבי דניאל וולפסון תלמידו חביבו פגש אותו פעם ואמר לו רבנו: רבי דניאל בשיבה קטנה שהיה לפני עשרות שנים הקשת קושיא ברמב"ן בכופר, יש לי תירוץ, זה כאב לו עשרות שנים הקושיא.

היתה אסיפה של טהרת המשפחה [רבנו היה עושה בשביל המקוואות והטהרה רבות וגדולות ועל זה אפשר לעשות הספד בפני עצמו] והיה שם האדמו"ר ממודז'ץ שליט"א אמר לו רבנו בשיבה קטנה שאלת אותי כך וכך וזה היה אחרי עשרות שנים. היה אצלו הגאון רבי יוסף חיים בן דוב ראש ישיבת זכרון יעקב ואמר לו רבנו שאלת אותי לפני עשרים וחמש שנה האם בשניים וחצי פסוקים זה נקרא שקראו שלושה פסוקים בקריאת התורה ויש לי ראייה לזה. כל אדם זוכר אירועים גדולים ומסעירים. מי שהיה כשנפלו בניני התאומים יזכור את זה לתמיד גם אם הוא לא בעל זכרון אצל רבנו הקדוש קושיא בתוס', רש"י עה"ת שקשה, קצות קשה, רבי חיים קשה, חפץ חיים קשה כל דבר זה בנין תאומים שנפל! וכנהנה וכנהנה הרבה עובדות שרבנו זכר קושיות והערות של תלמידים מלפני חמשים שנה כי כל הזמן היה דבוק בזה. והצטער מכל קושיא כזה צער שזכר את זה כל השנים.

וזה הוא הדריך אם רוצים לזכור לחזור ולהתחבר ולהתעניין. ובענין החזרה שמענו מהגאון רבי משה שטינמן כשהיה רבנו במחנה עם הגאון רבי משה סולובצ'יק היו צריכים לסחוב לבנים, ולבנות כבישים והיו ביחד עושים את העבודה וזה היה אומר תוס' זה ואח"כ השני היה אומר תוס' הבא וככה מסכתות שלימות.

כל זה בעמל התורה ובהתמדה נוראה. והיה עוזב את ביתו לפעמים במשך היום, והרבנית לא רצתה לדעת איפוא הוא, כי אנשים אמרו שיש להם שאלות של פיקוח נפש וחייבים לדעת היכן הוא, ולכן הסתתר בדירה אחרת מול ביתו, דירת הח"ק של בני ברק ושם למד ברציפות ללא הפסק. וזה לימוד בשבילנו לפי ערכנו ללמוד ולהבין כל דבר ודבר עד כמה שיד כל אחד משגת לא לרמות את עצמו שמבין ולחזור ולחזור ושיהיה איכפת ומעניין כל דבר בתורה הק'.

וגם בענין תורה לשמה לשם ה', היה רבנו מיוחד בזה, ולפני כמה שנים היה שיעור קבוע בחומש בבית רבנו, וביום א' שהתחילו ימי השובב"ם אמר רבנו לנכדו: הנה מגיעים ימי השובב"ם וצריך תיקון לחטאים, ועיקר התיקון צריך להיות ע"י לימוד תורה לשמה. וכשלושים חומש יש בזה מעלה גדולה של תורה לשמה שלא מתכבדים בזה, וע"ז זוכין לכפרה.

ואח"כ שאלו את רבנו למקור הדברים והראה לדברי הגר"ח מולוז'ין בכתר ראש שכותב שהכפרה הוא ע"י לימוד תורה לשמה, והראה בצוואת בעל הנתיות לבניו שבלימוד המקרא יש תורה לשמה.

[וכדרך אגב מצאנו הרבה פעמים בתשובות ודברי רבנו שאומר דברים בלשון קצרה אבל הם בנויים על דברי הגר"א והגר"ח מולוז'ין או על שאר דברי הקדמונים במקומות שונים רק לא טורח להראות את זה בפנים, ורק כשהפצירו בו הרחיב בזה, ויש עמנו דברים נפלאים בזה].^[12]

טוב ושם ספק אם תצליח למה לעזוב את הודאי ולקחת את הספק, השואל אמר אבל אני חוסך נסיעה, אמר רבינו מה עדיף מקום שאתה ודאי לומד טוב עם נסיעה או מקום ספק תלמד טוב בלי נסיעה, ודאי מקום שאתה ודאי לומד טוב! השואל אמר אבל אולי אח"כ לא יקבלו אותי לכולל השני, אמר רבנו מה עדיף מקום שאתה ודאי לומד טוב עם נסיעה עם ספק שלא תתקבל למקום אחר, או מקום שספק תלמד טוב בלי נסיעה ובודאי התקבלת שם. אותו שואל הביא עוד סברא ועוד סברא (לא זוכר הכל) כדי לעבור כולל, ורבינו ענה את כל החד גדיא אחרי כל הסברות עדיף מקום שאתה ודאי לומד טוב ולא לעזוב. לבסוף יצא השואל אמר לנו רבינו שהשיב כן ע"פ הגר"ח ואלוז'ין שכ' בכתר ראש אם מצליח באיזה מקום או באיזה ענין אל ימהר לשנותו, [כעין הגמ' ב"ב ג' ב' לא ליסתור איניש בי כנישתא עד זבני

11. ולדוגמא קטנה שמענו שנה שעברה כשהיה בבית חולים בחנוכה בחולשה גדולה ושרו יונים ואמרו דחה אדמון בצל "צלמון" אמר מה זה צלמון אומרים ולא מבינים, ודרכו היה לעמוד על כל מילה בזמירות, וכך דייק כל מילה בסיפור ואמר שיעורים על זה ויצא חיבור מזה.

12. וכפי שסיפר הרה"ג ר"י יוזק שליט"א פעם הייתי אצל רבינו ור' יצחק לוינשטיין ז"ל בא עם אברך אחד ושאל מדובר באברך יקר שלומד טוב בכולל ומציעים לו לעבור לכולל אחר האם יעבור או לא. רבינו השיב עכשיו אתה לומד טוב למה להחליף תשאר איפה שאתה נמצא. הוא יצא מהבית אחרי כמה דקות הוא חוזר ואומר אולי רבינו לא הבין טוב את השאלה, בכולל שלומד עכשיו הוא צריך לנסוע כל יום (לא זוכר כמה זמן אולי אמר חצי שעה) ואם יעבור כולל יחסך את הנסיעה, השיב רבינו עכשיו אתה ודאי לומד

וכן הלימוד תורה לשמה כל השנים גם עסק בשאלות שאחרים לא התעסקו כי היה נראה להם פחיתות כבוד, והוא עסק בזה ג"כ שזה לימוד התורה הקדושה.

וכן בשנים הקודמות שהיה לבדו בשוויץ במקום שאין בו חברה אין בו משפחה שום דבר ולמד ביגיעה עצומה תורה לשמה בלי הפסק כלל וודאי שזה רומם אותו על כל המעשים. [והארנו בזה להלן] וראה להלן שהבאנו שרבנו נפטר תוך כדי קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, שהקריא לו נכדו הרה"ג ר' גדליה שליט"א, ובקריאת שנים מקרא יש ודאי ענין זה של תורה לשמה.

ג. זוכה לדברים הרבה – קיום מצוות

וברש"י פירש 'נ"א מצות הרבה אלו בשבילו הוא'.

אין לתאר את גודל השמחה מכל מצוה ומצוה שהיה לרבנו. [והיה ראוי לייחד חיבור נפרד. ולפרט על כל מצוה ומצוה] ומפני קוצר הזמן נביא כאן רק כמה דוגמאות קטנות ועוד חזון למועד. שהדברים ידועים ונתפרסמו שבכל בוקר היה נותן רבנו מטבע של 10 אג' צדקה לע"ג אביו ואמו [ולאדם אחד שחשש רבנו שפגע בו לפני עשרות שנים, ולכן לטובת נשמתו נתן כל יום פרוטה לצדקה] ולכ"א נתן פרוטה שזה 10 אג' ופ"א אמר שזה נראה לנו דבר קטן אבל צריך לדעת שפרוטה של צדקה אין סוף להשגות בשמים שזוכין עי"ז. והביא שראה פעם מעשה שהיה צדיק אחד שבא לקברו של הרה"ק רבי אלימלך מליז'נסק וחשש שאין נפש הצדיק בקבר ואמר שנותן פרוטה אחת לצדקה לע"ג הנשמה שתלך ותגיד לצדיק שבא להתפלל על קברו, וראה איך אלפי נשמות רצות במהירות לתפוס את השליחות כדי לזכות בפרוטה אחת של מצות צדקה.

וכן עוד דוגמא מצות ציצית כמה פעמים התבטא רבנו על מצוה זו שהיא בן יחיד שלנו כמה מצות שנשאר לנו שהם מצות תמידיות, והרי תפילין צריך גוף נקי וכו' רק ציצית אפשר לקיים כל הזמן.

ועוד דבר דיש שיטת הסמ"ק שיש מצוה להסתכל בציצית והרבה פעמים מי שזוכר היה רבנו מסתכל תוך כדי שמתעמק בקושיא בציצית ומעביר ידו בחיבה על החוטים לחטוף עוד מצות עשה, להסתכל בציצית, וזה הרי דבר פשוט שאפשר לקיים.

ובהספד על הגאון רבי ישראל בן שלום זצ"ל אמר רבנו לתלמידיו בישיבה קטנה דבר נורא: אם רוצים לעשות לו נח"ה אפי' אם תלמדו שניה אחת שבלי זה לא הייתם לומדים, זה נקרא שהוא גרם, וכ"ש דקה אחת ועשר דקות. הוא מזכה אותו נצח. כל העולם מחכה ללימוד שלו.

וזה דברים שבכל יום שהיו אצל רבנו שהיה זמן מנחה ב 1:30 והיו אומרים לו שכבר הגיע זמן מנחה ואז ראה שנשאר עוד 2 דקות והתפלל מה להפסיד שתי דקות של תורה והמשיך ללמוד כרגיל. ומי שראה את התמונה איך שרבנו מקבל את האתרוג שניכר גודל הנאתו מהמצווה באופן נשגב ביותר, פשוט מתמוגג מהנאה כמו שקיבל מליון דולר.

וכן זכה רבנו לקיים מצות נדירות כגון כתיבת ס"ת שחסך במשכורת הזעומה במשך שנים והפריש מכספו לכתיבה מהודרת, ועשה הכנסת ס"ת בלי שידעו מי נתן [ובצוואה כתב שהס"ת הוא רק שלו ולכא' כוונתו שאין לאשתו חלק בזה כיון שהיא לא מצוה בזה ולכן השאיר את המצוה רק לעצמו].

וכן מצות פדיון פטר חמור ומצות ראשית הגז ומצות שילוח הקן וכיסוי הדם ועוד, שהקב"ה זיכה אותו לקיים אותם.

וגם מלבד עצם המצוה עסק הרבה בכונת המצוה והרי הוא הגבר הוציא מחדש את הספר אור השנים שכל מהותו הוא כונות לכל מצוה ומצוה, וניכר בספר שהרבה עמל בדבריו. וכן בספר פועל צדק לש"ך הרבה עסק בענינים אלו. ולחשב כל פרט אם זה דאורייתא או דרבנן ומה צריך לכיון ועד היכן, והדברים ארוכים.

ד. ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדי הוא לו הוא הלך וזיכה רבות אלפי ישראל השרויים בטומאת ארץ העמים שיראו מלאך ה' צבאות ויאמר להם שיש מנהיג לבירה, ובכל מקום דיבר וכל מקום לפי ענינו איפה שהיה צריך לדבר על שבת דיבר על שבת, ובמקומות אחרים דיבר שיקימו מוסדות וישיבות על טהרת הקודש ועשה מהפיכות במקומות האלו, ובאמריקה חוץ מהחזיון האריך לומר מוסר שכל אחד או יששכר או זבולון והגבירים שחנן אותם ה' בעושר חייבים לתת מעשר והכניס מושג שזה לא שייך שעשיר לא יתרום לתורה ועוד לכוללים שזה הכי קשה, וכששאלו אותו למה צריך כל כך הרבה גבירים אמר ולמה צריך כל כך הרבה עשירים? ואתם לא נותנים מעשר ותפסידו ממונכם, והורה להם שמותר לתת יותר מחומש עפ"י השיטמ"ק בכתובות שבתורה מותר לתת יותר מחומש וכהנה וכהנה, וכל המושג של אדעפט א כולל שקהילות באמריקה מאמצים כוללים, זה מכוחו וכח כוחו שחיבר את היששכר והזבולון והגבירים שבאו מאמריקה ושמעו זאת ממנו ועתה חסרנו כל אלה.

והעיקר מה שהדגיש בעולם של רבנו היה ישיבה וכמו שתמיד היה אומר שבמקומות שלא היה ישיבה נחרב התורה.¹³

רבנו לקח לחו"ל את הס"ת הקטן של הרה"ג ר' יצחק רוזגרסן לחו"ל, ואמר שכתוב שיש דברים בבריאה שנבראים כי אולי פעם אדם יצטרך את זה, כגון קיר שיתכן ויעבור שם אדם השלם ויצטרך צל. [אגב בזה ביאר מה העניין של המגדל הכי גבוה בעולם בדובאי, מי יודע אם ברבות השנים לא ישתמש בצילו איזה אדם השלם], ואמר שיתכן שכל בריאת הס"ת הזה לא נברא אלא בשביל פעם אחת שלא היה להם ס"ת כי התפללו במטוס או בשדה התעופה, ולא היה שם ס"ת.

ובשיחה בישיבת בין הזמנים בשכונת רוממה אמר רבנו: הנה אשריכם שאתם זוכים ללמוד תורה בבין הזמנים, ובאמת אין דבר כזה בין הזמנים, וכי בתורה יש זמנים, מתי צריך ללמוד ומתי לא, אבל עכ"פ העולם קורא לזמנים אלו בין הזמנים, וצריך לעשות חיזוק, וב"ה שאתם מתחזקים בימים אלו שכ"כ יש צורך בחיזוק, ובכלל בדורנו, שיש לנו כ"כ הרבה אויבים הן מאומות העולם והן לדאבוננו מבנ"י, בלי תורה לא מצאנו ידינו ורגלינו, וכל הנס שאנו מתקיימים הוא רק בזכות התורה, וכל כמה שנוסיף תורה הרי אנו מוסיפים חיים לנו ולכל ישראל בכל העולם. ב"ה שאתם מתחזקים בלימוד התורה, וכמו"כ צריכים לראות לנצל את הזמן, כי כל כמה שלומדים זה מוסיף זכויות, שהרי חז"ל אומרים לעולם יראה אדם את העולם כאילו חציו זכאי וחציו חייב, ואם עושה מצוה אחת מכריע את כל העולם לכף זכות, ואם ח"ו עושה עבירה אחת מכריע את העולם לכף חובה, והנה כשמתחזקים בתורה הרי יש כאן זכות שיכול להציל את כלל ישראל, וכשאחד מישראל ח"ו נהרג בתאונת דרכים מי יודע אם אין זה בגלל שנחלשים בלימוד התורה עכ"פ.

ויסוד חידושו היה שכל מצוה מעלה את העולם ואפי' שהעולם לא היה נחרב בלי מצוה זו כי יש רוב מצוות, אבל העולם נהיה יותר טוב בכל מצוה ומצוה ויש בזה יותר שפע.

ושח הרה"ג רמ"א סלושץ שליט"א: אמר לי בן של ראש כולל שאביו דיבר כמה פעמים עם מרן רבנו שליט"א ושאל אלו דברי חיזוק לומר לאברכים?

ענה לו רה"י תגיד לאברכים שצריכים לדעת: שמי שמחזיק את העולם זה באמת אותם האברכים שיושבים ולומדים בצנעא עם קשיי פרנסה ובלי הרבה הערכה מסביב, הם לא ראשי ישיבות ולא רבנים, ויתכן שאף אחד לא מראה להם הרבה כבוד על זה שיושבים ולומדים, אבל באמת אלו שלומדים תורה מתוך הדחק "הם הם העיקריים שמחזיקים את כל העולם כולו, (קו' שטר קים ליה עמ' כו)

ישראל ויהיה לי שם כל יום ברכה מהכנהים! ואכן כך עשה, מכר את רכושו, עלה עם כל משפחתו לארץ וכמובן אחרי שהוא הגיע לארץ הילדים לומדים במוסדות הרבה יותר טובים וחרדיים יותר וכך התחזקה כל המשפחה. עוד סיפר הרה"ג רמ"י שנידר שליט"א שבאחד המקומות שהיה רבנו בחו"ל והגיעו אנשים ממש רחוקים שהניחו בכניסה כיפות קרטון והם לבשו את זה לכבודו, ואחד מהם אחרי הדרשה נשאר וצעק אני לא חוזר הביתה, אני רח"ל נשוי עם נכריה ואחרי שראיתי את רבנו הקדוש אני לא יכול לחזור הביתה. ויש עוד הרבה ענינים רחבים בזה ובס"ד ובל"ג יובאו בגליונות בהמשך.

בי כנישתא אחריתן, ופתח לנו את סידור הגר"א והראה כן בפנים. אז ראיתי שכבר ברגע הראשון תפס רבינו את כל הצדדים וענה מיד במילה אחת. 13. יש סיפורים רבים מהפירות של הנסיעות לחו"ל בכח כוחו, ולמשל ידוע כי מרן ז"ל שהיה בחו"ל התאמץ מאוד כל יום לשמוע ברכת כהנים וטרח עבור זה ללכת עד בית הכנסת של ספרדים שהם אומרים כל יום ברכת כהנים, והנה אחד היהודים שמע את זה שם, וחשב לעצמו: אם הרב שטינמן מגיע לארץ ישראל וטורח ליטוע מיוחד עד בית כנסת ספרדי לשמוע ברכת כהנים, כנראה זה דבר חשוב, ואם כן מה אני עושה פה? אני יסע לארץ

וכמה צריך להרחיב ולהאריך בפרט זה, באהבתו העצומה של רבנו לאברכים הלומדים, בלי משרה, בלי כבוד ובלי כסף ועוסקים בתורת ה' בהתמדה, כמה האריך לדבר בשבחם, וכמה דאג למענם, ואי"ה ובל"ג נכתוב ע"ז מאמר נכבד.

ה. נקרא רַע

ובמס' כלה פ"ה ה"ב מבואר דנקרא רַע להקב"ה.

והנה כשבאים לכתוב על תפילה של עמוד צלותהון דישראל ועל הכח שלו. כל כך הרבה מה לדבר. יש גמרא מופלאה בתענית כ"ד ב' אמרינן על ר' חנינא בן דוסא שהיה תנא ובזמן בית המקדש ואמר שלא יורד גשם והפסיק ושואלת הגמרא הרי הכה"ג התפלל שלא יפסיק הגשם ואמרת הגמרא מאי אהני ליה צלותא דכהן גדול לגבי רחב"ד עיי"ש.

מסביר רבנו הגדול זי"ע. שהכח הגדול של הכה"ג שהוא מזכה את הרבים הכפרה שלו וזה מתאים עם מה שהיה אמר תמיד בשם חובת הלבבות (בשער אהבה) שהאדם המזכה את הרבים יותר גדול מלאך. וממילא נכון שהכה"ג עם הקדושה הנוראה שהאריז"ל אומר שהכה"ג נהפך למלאך וכל אדם לא יהיה, וגם זיכה בכפרה אבל רבי חנינא בן דוסא שכל העולם כולו מתקיים ממנו כוחו רב יותר (והט"ו) בהלכות ראש השנה תקפ"ב סק"ג כותב שכל העולם כולו הכונה לא רוב רק הכול ממש] היעב"ץ כותב [ולכאורה הדיוק שלו כי המימרא בכל יום זה רב שהיה אחר החורבן וראה מהרש"א] שבכל דור ודור נמצא כדוגמתו שיוצאת בת קול ומכרזת ואומרת כל העולם וכו' האם יש למי שהוא ספק שעד היום המר והנמהר כ"ד¹⁴ כסלו עשרות עשרות שנים יצא בת קול "כל העולם כולו ניזון בשביל רבי אהרן ליב בן רבי נח צבי ואהרן ליב בני ניזון בפירורי לחם ודיסא חתיכת פרי מערב לשבת לשבת", וכשהיה בכפר סבא אכל פרי גוביא כל יום וזה היה מאכלו וכל זה מתי שאכל ולא צם, הרי צם ימים כלילות, שנים צם שני וחמישי עם

הה' עינוים מגיע עם ערדלים לישיבה [ושנים הלך בתור סיגוף עם כל הסיגופים עינוי נעליים גדולות] ופעם היה לו אולקוס והתברר שעטף את האוכל בנייר כדי שגופו הק' לא יהנה מהאוכל] וכל ימיו פחד שמכל הנאה יורידו למעלה כמו שהגמרא מספרת על רבי חנינא שאמר לאשתו שיורידו לנו למעלה אם נקבל למטה כמו שכל העולם כולו חל ורעד לראות את הבית המקולף בחזון אי"ש חמש, ככה הרי כל חייו זה היה המסר שאמר לאשתו הצדקנית המופלגת שכל הנאה פה מורידה למעלה, לא לאכול, לצום שני וחמישי עם הה' עינויים¹⁵, ותקופות רבות שצם ימים ימים רצופים, ולישון שעתים בלילה והרבה שנים לא ישן במיטה, או ברוחב המיטה ושאר ענינים של פרישות שאכמ"ל, ולא להישען על כסא וכל שאר הסיגופים. שהרבי הגדול שלו החזון אי"ש כתב באגרת "לא זכיתי לשום תענוג מתענוגי החיים", ורבנו הקדוש זי"ע עבד על זה לא ליהנות משום דבר, וכל זה בשמחה שזה שלא כדרך הטבע שהרי אדם שלא אוכל ולא ישן ומסוגף זקן ותמיד בפחד נורא עם החטא אמור להיות במתח ובלי סבלנות, ורבינו היה דוגמא של שמחה שלוה סבלנות באופן מופלג.

וזה חוץ מהזיכוי הרבים שאין כדוגמתו בכל הספרים והדרשות והשיעורים בכל מקום ומקום. וכתוב ברמב"ם שאברהם אבינו היה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה ויקרא שם בשם ה' אל עולם, ראו בכל העולם – את החייב אדם לומר מתי

14. ונפלא הדבר שכשהלכו כלל ישראל להדליק נרות חנוכה הלכו עם הכפרה של מיתת צדיקים כיום הכיפורים. וראה במשך חכמה שכתב שמיתת צדיקים מכפרת כיום הכיפורים וכשם שיום הכיפורים מכפר רק למי שאינו מבטע בה כך מיתת צדיקים מכפר רק למי שמגדל את הצדיק בלבו ומגדלו ומרוממו אבל מי שמבטע בו אין לו כפרה עיי"ש.

15. ופעם דיברו על האדמו"ר הק' מאוסטרובצה ועל הצומות שלו ארבעים שנה, ושאלו את רבנו למה צם כל כך הרבה וענה רבנו זי"ע **למה לאכול צריך סיבה אבל למה לצום לא צריך סיבה!!** [ומהרה"ח רבי אברהם טרגר שמענו ששמע מפ"ק של האדמו"ר הנ"ל שאמרו לו פיקוח נפש כה לצום ואני עברתי את כל אלה שדיברו כך והייתי יותר זקן מהם. ופעם אחת אחרי הניתוח באגן שהוא עבר, אמרו לרבנו שהוא צריך לאכול ביצה קשה כי יש בה חלבון, הוא החזיק הביצה ביד, מביט בה כאילו הביאו לו פה איזה משהו משונה, ועשה טעימה קטנה והניח ביצה מידו ואמרה: **מפסטים אותי כמו אווז!!** ואפשר כבר לחשוב מה הביאו לו... לא בשר ולא זגים סך הכל חתיכת ביצה... ידוע מה שכתב מרן רבנו החזון איש

יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב והיה תמיד מתרגש מזה שחז"ל חייבו אותנו שיהיה לנו כאלה שאיפות גדולות.

אז כפי שאמר רבנו שמבואר בגמרא שזה יותר מכה"ג לפני ולפנים ביום הכיפורים הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו איבדנו תפילות שלו. וידוע המעשה הנורא ששמע הג"ר בן ציון פלמן זצ"ל מהסטייפלער שבלייל יום הכיפורים תשל"ד חלם רבנו הקדוש שרואה "קרע שטן" והלך לפנות בוקר לסטייפלער בבהלה, ואמרו ביחד הרבה תהילים ואח"כ אחרי כמה שעות פרצה המלחמה ואמר הסטייפלער שתמיד היה שולח חולים לרבנו הקדוש שיתפלל, שהתפילות שאמרו אז רחמים קודם לצרה מנע הרבה צרות שהרי כל יושבי ארץ ישראל היו אז בסכנה נוראה [ויציין שבמלחמות היה ישן על הריצפה להיות נושא בעול עם אלה שנמצאם במצב סכנה] למי גילה הקב"ה לעבדיו, לרבי חנינא בן דוסא שבדורנו. כמה גזירות רעות וקשות על הכלל והפרט ביטל בתפילותיו הוא בהנהגה הניסית והנפלאה שלו המשיך ניסים ונפלאות שאנחנו רואים יום יום בעינינו בארץ הקודש אשר יפלא והפלא מהאויבים הישמעאלים ימ"ש, וההנהגה הניסית של אוכלי המן עולם התורה והאברכים, כמו שרבנו הקדוש היה אומר שכל הריבוי של עולם האברכים הוא נס גלוי בין איך שחיים יום יום ובין איך שמחתנים זה נסי ניסים "עמוד הימיני".

ו. אהוב

נשאל רבנו מאחד מגדולי ישראל על מה דמצינו שכלל ישראל כ"כ אוהב את רבותיו וכ"כ דואגים לו ושואלים בשלומו והשיב: הרי תני במש' כל הלומד תורה לשמה אהוב ואוהב את הבריות.

ואמר אחד מרבני ישיבת מיר בשיחה שזה הצלת עולם התורה שהגבירים אוהבים את רבותינו, ועי"ז מצליחים להחזיק את כל העולם התורה.

ז. אוהב את המקום

בפנקס מיוחד שבו רשם רבנו את רגשותיו בעבודת ה' כתב : ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך. הנה אם הי' המצוה דאהבת ה' סגי בקצת לב, אז גם כשהי' אוהב בכל הלב, אז היתר לא הי' כ"כ מצוה גדולה דהוי קצת כאין מצווה ועושה. אבל עכשיו דהציווי בכל! הלב אז המצוה יותר גדולה וגם אז כל מה שלבו עולה בתורה אז לבו גדול יותר ואז יש עליו מצוה שגם חלק זה שנתוסף לו יאהוב.

נמצא דתמיד יכול לעלות במצוה שיש לו מצוה עוד יותר גדולה, וכל פעם עולה אצלו גודל המצוה נמצא כי זה חסדו יתברך שיהי' לו יותר שכה, ושיוכל לעלות תמיד ושיחדש אצלו חלק מצוה חדש, מה שעד עכשיו לא הי' לו ויכול לעלות בלי סוף (אילת השחר ואתחנן ה, ה) ותמיד רגיל רבנו לעורר: שבשעת ברכת כהנים צריך להרבות אהבת ה' בלבו ועי"ז זוכה לאהבת ה' עליו בחזרה.

ח. אוהב את הבריות

כבר כתבנו על ענין הנשגב של רבנו שהיה לו מקום בלב לכל אחד. נביא כאן דוגמא אחת, יהודי של"ע חלה ובא להתייעץ עם רבנו האם לעבור דירה והיו לו כמה צדדים, והציע את ספיקו, ורבנו ענה לו, והוא פנה לצאת. רבנו קרא לו חזרה, ואמר לו, אבל לא ביקשת ברכה לרפואה, ואז בירכו ברכה שלימה. כי רצה לתת הטבה שלימה בלי הפסק.

בחודש חשון ע"ו - כשנשאל בענין קנית דירה ענה רבנו בזה"ל

באגרת (כ) להיזהר מאד מאד מאכילת תענוג ואם בטומאת הגוף יש ראשון לטומאה ויש אב הטומאה ויש אבי אבות בטומאת הנפש של מילוי התאוה. באכילת תענוג מתאחד ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה, דבר זה הוא מן השפלים מאד! המעכבים את הלימוד וכדאמרו במדרש והובא בתוספות כתובות דף ק"ד א עד שאדם מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו, ואמרו גיטין ע א סעודתך שהנאתך הימנה משוך ידך הימנה ע"כ דבריו הנוראים של החזון איש.

ושמענו משל נפלא בענין זה, שהיה ת"ח אחד שהלך ללמוד בהתמדה במרפסת והיו שם זבובים שהפריעו לו ללמוד, והיה לוקח כלי לסלק את הזבובים ושאלו את ילדו הקטן מה אבא עושה וענה מסלק זבובים, ולא הבין הילד שאבא יושב ולומד רק שלא יפריעו לו הזבובים הוא מסלקם, כך היה אצל רבנו הוא למד בלי הפסק, ורק שלא יהיה לו הפרעה בלימודו הוא סיגף את עצמו וכו', ובאים אנשים ואומרים הוא עשה סיגופים ושוכחים את העיקר שלמד ולמד בלי הפסק.

בשביל לענות תשובה צריך העונה להרגיש כאילו בשבילו כמ"ש 'ואהבת לרעך כמוך' ולי עכשיו לא אכפת מדברים אלו, אז איך מותר לי לענות על שאלות אלו? (צדיק כתמר יפרח כת"י)

ופעם פגש רבנו את אחד מנכדי מרן הגר"ח מבריסק בחתונה, וניגש יהודי וביקש מהם ברכה, ורבנו בירכו והלה לא רצה לברך, ואמר לו רבנו יהודי מבקש למה לטוב, ואז הסכים לברכו. ועי' מג"א סי' ר"א סק"ה בעונש למי שלא מברך לבעל הבית.

הגאון רבי מאיר קסלר הגיע בתקופה האחרונה כשרבנו היה חלש לבקש עצה, וכשראה את חולשתו אמר שלא רוצה להטריחו בנתינת עצה, ורק מבקש ברכה, אמר לו רבנו זי"ע מי אמר לך שיותר קל לברך הרי צריך לברך בכל הלב ולעבדו בכל לבב.

וסיפר הרה"ג ר' טוביה לוינשטיין שסיפר לו אחיו הרה"ג ר' יצחק שלפני כעשר שנים בשעה 11 בבוקר נכנס אברך לרבנו וביקש שרבנו יהיה סנדק בעוד שעה לבנו בעיר אחרת, ואמר לו ר' יצחק א"א לקבוע מהרגע להרגע צריך להתכונן קודם, ובדיוק רבנו עבר שם ליד הדלת, ור' יצחק אמר לרבנו בבדיחותא האברך הזה רוצה שרבנו ילבש את הפראק ויסע לעירו להיות סנדק, ורבנו הסתכל על האברך ואמר לו להיכנס לחדרו, ושאלו מה הענין, והסביר לו שאשתו נמצאת במצב רגיש, ואמרה שהיא רוצה שרבנו יהיה הסנדק, ולכן ניסה היום אולי בכל אופן הוא יסכים להגיע, ובזה יוטב לה, ואמר רבנו א"כ אני נוסע, וכשהגיעו לשם התברר שיש טעות בשעות, ורבנו צריך להישאר עוד שעה וחצי עד הברית, ניגש האברך להתנצל, ואמר לו אחד המקורבים שא"א כך לעכב את רבנו ושיגיד ליולדת שרבנו הגיע ורצה להיות סנדק וזה יספיק, ורבנו שמע ואמר לאברך, תראה הוא עסוק נורא וחייב לחזור אז הוא יחזור עם זה שהביא אותי, ואני אחכה פה שעה וחצי ותדאג לי רק בסוף למונית שתחזיר אותי הביתה, וכמובן שגם הם נשארו עמו וכך נשאר שם שעה וחצי עד הברית לאברך שבכלל לא הכירו מעולם.

עוד סיפר לנו אברך שהתגרש ונישא בשנית ובא להתייעץ עם רבנו באיזה ענין וסיפר לו את מצבו ושאלו רבנו בבהלה האם יש לך כבר ילדים מאשתך השניה ואמר כן וראה איך רבנו נרגע מזה ששמע דבר זה, ולמרות שלא הכירו מעולם, כאב לו שאולי לא זכה להפקד מאשתו השניה.

עוד סיפר לנו אברך א' שהיתה לו צרה גדולה בביתו והגיע לרבנו להתייעץ עמו על כך [ורבנו כלל לא הכיר] וכששמע את זה רבנו התחיל לבכות עמו וכמה דקות לא יכל להשיב לו מרוב צער על מצבו.

ט. משמח את המקום

באותו פנקס שרשם רבנו כת"י הביא עוד מצוה שיכולה להיעשות ע"י אחרים תלמוד תורה דוחה אותה, ותלמוד תורה כנגד כולם, כי כשילמוד תורה הוא מתעמק ועולה בשכלו להבין דרכי השי"ת והשגחתו יותר מאשר במעשה המצות, ולעלות, להיות גדול, זה העבודות הכי רצויה, כי אז כל מה שעושה עושה בעמקות יותר, והמצוה היא מצוה יותר עמוקה, והנחת רוח שיש להקב"ה ממצוה שהיא יותר בעמקות אין להשוות למצוה שעשוי' בלי לב עמוק, ואע"פ שאין המחשבה והעמקות מעכב, מ"מ אינו דומה כלל.

ופ"א אמר עצה לבן עליה שיחשוב בכל מצוה או לימוד שלומד,

שעושה נחת רוח לבורא, והמחשבה עצמה תרומם את האדם. והרבה יש להאריך בענין זה על צער השכינה אבל יש להיזהר בענין זה שלא לרמות את עצמנו ושח לנו הגר"א דיסקין: פ"א חכיתי להיכנס לרבנו זצ"ל וישבו שם עוד כמה ת"ח וחילו, ופתאום נכנס א' שלא היה נראה שומר תו"מ ונכנס מיד, וכולם התפלאו כיצד הכניסו אותו בלי תור, ולאחר שיצא הסביר הנכד, שזה היה רופא שהגיע לבדוק משהו אצל רבנו, ולכן נכנס ללא תור.

בהגיע תורי אמרתי לרבנו שכעת התחזר לי דברי הנפש החיים שאומר שתפילה על צער ה' מתקבלת מיד, דהנה כולנו ישבנו וחיכנו בתור והוא נכנס מיד, אלא שאנחנו צריכים את הרה"י בשביל הצרכים שלנו ובזה יש תור, אבל הרופא הגיע בשביל הרה"י ואצלו אין תור, כך אדם שמבקש גשמיות לעצמו יש תור, אבל אם מבקש על צער השכינה עוקף את התור ומקבל מיד.

חיך רבנו ואמר 'אבל אדם צריך להיזהר שלא לרמות את עצמו שהוא בוכה על צער השכינה, ובאמת בוכה על עצמו'.

י. משמח את הבריות

היה פלא גדול שהיו רואים אנשים ממתנינים בחוץ ודאגה על פניהם, והיו נכנסים וראו בחוש איך שיוצאים עם חיוך על פניהם שירד אבן מעליהם, ומי שהיה בבית ראה שאלו דברים שבכל יום, כיצד שימח בתשובה ובברכה לכל אחד מה שרוצה.

ומבהיל הדבר שרבנו אמר על עצמו שלא היה לו יום אחד עצוב בחיים!!! כל חייו היו בשמחה, איזהו עשיר השמח בחלקו, ובעליזות וישירי לב שמחה, השרה רוח ואוירה של שמחה על כל הסובבים מה נורא הדבר איך אדם שחי כל כך עם חרדת הדין¹⁶ ועם הדין והחשבון שיצטרך לתת למעלה ומהגיהנום, [ושמענו מנכדו שהרבה פעמים כשהיו שואלים אותו עצה ותושיה היה משפסף במצחו הלך וחזר ואז עונה ונשאל לפרש הדבר וענה שחושב אז על שש מצות תמידיות ושיותי ה' לנגדי תמיד, וחושב שהוא עומד בבית דין של מעלה ואומרים לו אהרן ליב ככה וככה שאלו אותך וככה ענית תסביר למה? אז הוא מצייר לעצמו ממש את העמידה הזאת וככה הוא עונה] וכל כך פחד וירא מכבוד, וכל פעם שמעו עם ישראל איך שהוא אומר על כל פעולה ופעולה אוי מה יהיה עם הדין מה יהיה עם הדין, שזה זייק לו למעלה וביחד עם זה היה כל כך שמח, עוז וחדווה במקומו. ואני קירבת אלוקים לי טוב. וזה היה בשוויץ שישב לבדו בודד ונכחדו כל בני המשפחה ונשאר "ויותר יעקב לבדו" וגם במצב כזה שרוי בשמחה כי כך היא מסורה "ונשגב ה' לבדו".

[וח"א שלח לנו שיגמט' של אהרן יהודה ליב בן נח צבי עולה 'בלתי להויה' לבדו].

רק מי שדבוק בשכינה יכול להגיע לדרגה כזאת ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, ולכן ראו עליו תמיד שמחה ושלחה [הרי כל הילוכו ודיבורו ומאור פניו היו בבחינת שבת "ת"ח בחינת שבת" וזה היה בכל מצב, ובמצבים הכי קשים, וסיפרו איך הלך במנוחת הדעת ובשלחה אחרי מיטת אשתו והחברא קדישא כל הזמן היו צריכים להאט את הליכתם [דרך אגב לא נתן להזכיר ברמקולים שיודיעו על הלוייה "אשת וכו' רק להזכיר את שמה] ובסבלנות גדולה¹⁷ אף שלא אכל כמעט ולא ישן, וזמן מופלג¹⁸, וסיגופים נוראים שלא נשמע כמותם דורות דורות¹⁹, ויראת חטא

אני לכן ראוי לי להיקבר במקומות פשוטים]. מי שמע כזאת ומי ראה כאלה, ורבנו עמד כ"פטיש חזק" ושומר כנגד גזירות הקשות וניהל מערכות שלמות בדורון תפלה [מי שלא ראה איך שרבנו הקדוש בכה כל הלילה "בלילה ההוא" שהיה הגזירה כנגד לימוד התורה לא ראה בכי מימין] ומלחמה כדרכו של יעקב אבינו וראינו נפלאות בעינינו.

שר וגדול נפל בישראל, שר זה רבי יוחנן בן זכאי כמבואר בחז"ל אני שר וכו' ששמר על התורה תן לי יבנה וחכמיה. לא הניח דבר קטן וגדול למד בחיפוש האמת כל התורה כולה ממש שאל והקשה כל פרט ופרט, עם הלימוד מבחרותו בפנימיות התורה, ש"ס, שו"ע ושומעים בהספדים דברים נפלאים. ועבד זה כרבי חנינא בן דוסא כמבואר בחז"ל, ורבנו היה שר ועבד. שר וגדול נפל בישראל

אוי נא לנו כי חטאנו שנלקח מאיתנו רוח אפינו משיח ה' עיני עיני יורדה מים על השריפה אשר שרף ה'. עמוד הימיני ופטיש החזק כמו שאמרו חז"ל ששאלו לרבי יוחנן נכנסו תלמידיו לבקרו ואמרו לו עמוד הימיני וכו' למה אתה בוכה ואמר להם שני דרכים לפני וכו' כל הרבה פעמים שמעו מרבנו הק' דברי הגמרא הזאת. זאת אשר למדנו מרבינו הק' זי"ע "זכרו בוראכם והביטו אל נפשותכם".

16. שמענו מנכדו שישן אצלו וראה את רבנו קם בכזה חרדה ואומר אוי איך שיצלו אותי בגיהנום. ויחרדו ויצא ליבם.

17. והנה מבואר בגמרא בגיטין שהנעלבים ואינן עולבין השומעין חרפתן ואינן משיבים עליו הכתוב אומר וכצאת השמש בגבורתו. וכמו שהשמש לא התקטנה כששמעה את קיטרוג הלבנה ולא ענתה, ככה רבנו הקדוש לא ענה דבר, וכן רבנו היה צריך ממש לעשות עצמו נופשי כעפר לכל תהיה [וכדברי חז"ל הכולם עצמו בשעת מריבה העולם עומד עליו צדיק יסוד עולם עמוד הימיני] וכמו שבוכים הספדנים "משמת רבי אהרן ליב בטלה ענווה" וראינו את הצוואה שהרעידה כל לבבות ישראל בכל אתר ואתר, כמה שפלות כמה ענווה [כשנשאל מרן איך עובדים ע"י. סיפר, שהי' אדמו"ר שאמר ב"ה שציוונו על ענוה כי אם הי' מצווה אותנו על גאוה מה היינו עושים, כי איך אפשר להתגאות... הב"י כידוע זכה לחבר שו"ע ע"י ענוה, (הי' באותה תקופה ג' שהי' ראויים כמש"כ בסדר הדורות), הח"ח חיבר משנ"ב ע"י ענוה], כמה החזיק את עצמו לאיש פשוט ורצה להיקבר רק בין אנשים פשוטים סיפר הגאון רבי ברוך ש. שפעם הסביר לו רבנו שרוצה להיקבר במקום פשוט, שבאמת הוא אדם פשוט רק כאן בעולם הזה מסתובבים סביבו כאילו יש בו משהו, אבל בבית קברות ששם אני כבר בעולם האמת וידעו מה אני ומי

גאון [הובא ברש"י סוף משפטים] שבי' הדברות נכלל כל התורה כולה, והיא הדברה האחרונה. ב. חיים באמונה ובטחון בהשגחת ה' בכל דרכי החיים, שזו היתה משנת חייו של רבינו, ומבואר שם בהגר"א דאמונה ובטחון פועל יוצא של הסתפקות במועט שלא לדאוג דאגת מחו. ג. מידת האמת שהיתה נר לרגליו עכ"ד ומעתה הוסיף הרה"ג רבי מנחם שליט"א והנה שרש ג' דברים הללו כלולים בעונה ויר"ש שהם המדות שהיו בו, כתוב במשלי (כב, ד) עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים. ובביאור הגר"א שם מפרש כי ענוה כוללת בתוכה ב' חלקים, נפש שפלה, ורוח נמוכה, נפש שפלה: הסתפקות במועט וכפי שעולה מרש"י שכתב לבאר נפש רחבה (במדבר כב, יח) מלא ביתו כסף וזהב - למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים. אמה, ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו. רוח נמוכה: חי באמונה ובטחון והרי הוא ברשותו של מקום וכפי שעולה מרש"י (שם יג, מאן ה' לתני להלך עמכם - אלא עם שרים גדולים מכם, למדנו שרוחו גבוהה ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום אלא בלשון גסות. יראת ה': הוא מדת האמת, כדכתיב יראת ה' טהורה עומדת לעד, משפטי ה' אמת צדקו יחדיו. וכנגד נפש שפלה זוכה לעושר - שמרחיב ה' את גבולו ויעדן נפשו, וכנגד רוח נמוכה זוכה לכבוד, וכנגד יראת ה' זוכה לחיים שנאמר (משלי יט כג) יראת ה' לחיים, עכ"ד הגר"א. ובאבן עזרא: חיים - אריכות ימים, וזכה שנתקומו בו כל הדברים הללו. גדול שיש בו ענוה ידע כי הוא כנמלה קטנה לפי המלך הגדול העומד עליו, ומי שנחל ענוה ינחל עושר וכבוד כי ה' יגביהנו מדה כנגד מדה

במשלי (כב, ד) כתוב: 'עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים', ובמלבי"ם מבאר לפסוק זה שהוא הנהגת מדה כנגד מדה דהיינו מי שיש בו מדת הענוה וירא ה', נוהגים בו משמיא במדת עושר וכבוד וחיים. וכתב המלבי"ם: כי שורש הענוה מסתעף ממה שמשיג גדולתו של יוצר בראשית וכחו הגדול והמציאות אשר ברא, עד ששיג שהנהו כאין וכאפס לפני קצת מבריאותיו, והגם ששיג בעוה"ז מלכות וחכמה וגבורה וכל המעלות, ידע כי הוא כנמלה קטנה לפי המלך הגדול העומד עליו, וכאין חשוב לפני הקטן שבמלאכיו, ומחשבה זו סופה להכניס בלבבו יראת ה' שיירא מעשות דבר נגד רצונו, כמ"ש הרמ"א שוית' ה' לנגדי תמיד וכו' כי אינו דומה ישיבת האדם וכו' כ"ש כשישים על לבו שממ"ה הקדוש ברוך הוא עומד עליו ורואה במעשיו וכו', ומי שנחל ענוה ינחל עושר וכבוד כי ה' יגביהנו מדה כנגד מדה, וינחל חיים אם חיי הנצחיים ע"י שיזהר מרע, אם חיי העוה"ז בהשגחת ה' הפך המתגאה שיסיר יראת ה' מנגד פניו ודרכיו דרכי מות עכ"ד.

דהיינו את מכבדי אכבד, ואין לך מכבד גדול לבורא עולם מהנוהג ענוה בעצמו שמבין לגדולת ה', ולכן מודדים לו משמים באותו הנהגה ומגדלים אותו. וזהו דתנן באבות 'כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו'. ולכן זכה רבינו הגדול זצ"ל לכבוד גדול בחייו ובמותו, משום ענותנותו הגדולה במדה כנגד מדה, ועם כל כבודו וגדולתו וחכמת התורה שהיתה בו גדלה ענותנותו יותר מכולם שקיים בעצמו 'שוית' ה' לנגדי תמיד'.

וכפי שסיפרו נכדיו הרבה פעמים כשלא חש בטוב, היו אצבעותיו נעות ונדות, נפתחות ונסגרות בתנועה לא מוסברת, באחת ההזדמנויות בהן פתח סגור לבו, הסביר פשרן של תנועות האצבעות:

21. וההספד שלו באייר תשנ"ה [שאז התחיל להנהיג את הדור בגלוי כשנחלש אז מרן בעל האבי עזרי] על ידי נפשו הגאון רבי משה הרעידה אל הלבבות "והנה הרי כתוב בספרים שיש לכל אחד דינים גדולים, והקב"ה יעזור שיזכה בדין, זה לא פשוט בכלל, ויש הרבה צדיקים שצריכים להיכנס לרגע קט לגיהנום כמבואר בגר"א ולהכנס מיד שיהי במחיצת אבותיו הקדושים; שיזכה להתענג על ה' ולהיות מזוי שכינתו שזה התכלית, [ואמר פעם רבנו: רבים התפלאו על שברכתי את הגר"מ בהלוי שיזכה בדין, כי רגילים לומר תמיד בהספד שימליץ טוב וכו', ואינם יודעים שהנפטר עומד בדין, כולו רועד על נפשו, והם עוד מבקשים ממנו טובות שיעזור להם].

22. וידוע שבעת שהגיע רבנו לבדו בבחרותו לשויץ וחש געגועים לביתו, ואז שרו בליל שבת "גדל", ומאז נכנס בו ביותר שאת וביתר עוז הגעגועים להקב"ה ומידי פעם היו שרים בביתו שיר זה בניגון ששרו אז.

שלא היה כמוהו, ולשאת את משא הדור ברוח וגשם בכלל ובפרט שזה כולם סיבות להיות ב"נערווען". ואעפ"כ תמיד היה בשלוה ובשמחה שלא נראה כמוהו²⁰. וכמו שאמר החזון אי"ש "אין עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של האמת" והן הן הדברים. ופרח לו איש האמת ויבכו אותו כל בית ישראל. כל בית ישראל בוכים ומתעוררים, הפטירה של עמוד האמת בדורנו היא כרעמים וברקים שפושטים את עקמימות הלב שלנו, אנשים מדברים דיבורים שלא שומעים בדרך כלל על אימת הדין והגיהנום²¹ ועונש ושכר ועולם הנצח של האיש שחי חיי נצח בעולם הזה, האיש שהתהלך בארצות החיים.

והרבה פעמים ממש שמעו אותו ממלמל בשנתו "אין לו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף"²², נפטר בכזה גיל ובכזה מצב בדעת ומתוך חיבור בדברי תורה הק' שבכתב.

והרבה יש להאריך על הרבנית הצדקנית ע"ה כפי שאמר נכדה הרה"ג ר.ג.ה. שהיא היתה התלמיד הגדול של רבנו ופעם אחת כששיבחה לאחת על תכשיט יפה שלבשה, שאלו אותה האם זה לא מפריע לך שאין לך שום דבר מדברים אלו וענתה הרבנית אני כל כך נהנית כשזה על מישוהו אחר למה זה צריך להיות עלי. ושהיתה קונה דבר לבית היתה אומרת אני קונה עכשיו דברים לוויולה שלי. איזהו עשיר השמח בחלקו.

יא. ומלבשתו ענוה

אחד הנכדים רצה לעזור לו בחליצת הנעלים, העיר לו רבינו שמה שיכול לבד לא צריך להטריח, [והוסיף בפרט בזה שכתוב בגמ' כתובות צ"ו א' אמר רבי יהושע בן לוי כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו חוץ מהתרת מנעלו, ע"י רש"י, הרי דהוי דבר של בזיון] ע"ש.

שמענו מרבינו: אני מעולם לא ביקשתי כלום לעצמי, לא לומר שיחה ולא שיעור, [חוץ מישב"ק שאמר שיעורים בקביעות שכמובן לא שייך לבקש לפני כל שיעור רשות לומר] וכן שיעור כללי, אלא א"כ באים לבקש.

סיפר הגה"צ ר' דן סגל שפעם קראו לו שיבוא לרבנו, וכשהגיע אמר רבנו אני מעולם לא קורא לאנשים רק מישוהו קרא לך בשמי כי מי אני שאקרא לאדם כמוך.

וכל ימיו היה חוזר ואומר את דברי הגמרא אפילו כל העולם אומרים לו צדיק אתה תהיה בעיניך כרשע שאין הכונה שכל העולם טועה רק אדרבה בגלל זה שהוא הצדיק הוא מבין את עומק החטא [וכשאמרו לו בהתפעלות שהחט"ס נכנס לכל נדרי כששני בני אדם החזיקו אותו כי לא יכל לעמוד על רגליו מהפחה, אמר רבנו מה אתם מתפלאים הרי זה פשוט, החט"ס שהיה כל כך גדול בענקים ידע כל כך את חומרת החטא והעונש] ולכן באמת חושב שהוא רשע וזה מה שכתב בצואתו שלא יספידו אותו, הרי כולם יודעים ומבינים שהחכם מכל האדם ידע ששר התורה שליט"א מיד יאמר שאין לשמוע לו בשום אופן אז בשביל מה הוא כתב? רק הפחד שלו הנורא והאיום מאימת הדין הביא אותו לכתוב לבית דין של מעלה אני לא רציתי את זה! אני לא רציתי את זה!

והרה"ג רבי מ.פ. שליט"א הוסיף בזה דהנה הגאון הגדול ר' דוד כהן שליט"א הביא ישנם ג' דברים יסודיים במשנתו של רבינו. א. צורת חיים של הסתפקות במועט כנגד כל רדיפת המותרות והתענוגות של ימינו, כמ"ש אדוננו הגר"א בשם שלמה, כל החטאים והעוונות באים מהמדה של לא תחמוד כי לא תחמוד כולל כל הדברות שהיא הדברה האחרונה, וכולל כל התורה, שהרי אמר ר' ניסים

18. וכבר אמר עליו רבנו שר התורה שליט"א שרבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים וכו' ורבי אהרן ליב מחייב את הזקנים.

19. והביאו בשם הגאון רבי ישראל אליהו וינטרויב זצ"ל שכמדומה שמעת אדוננו הגר"א לא נשמע כאלו פרישות בכל עניני העולם הזה ואכמ"ל.

20. ושמענו מ"ב שמעולם לא שמעו ממנו אנה ואף בשנה האחרונה שסבל מאוד מכל המכשירים לא סחב חוטים וכדו' ה' ירחם וכו', רק פעם אחת בתקופה האחרונה כשהכניסו לו צינור הנשמה ופחד שחוחכים לו את זקנו בתער והוא כמעט היה מעורפל וצעק גוועאלד תער זה פעם היחידה שצעק, עד שאמרו לו שזה במספריים. ועוד פעם כשהיה ביושב גדול מאוד והיו צריכים ומוכרחים להרטיב הפה והיה ממש בעירפול וסגר פיו בחוזה וממש לא הסכים ולא ידעו למה, ואמר להם מה מכניסים לי בפה אולי זה לא כשר!! ומלפנים היה עושים לו טיפולים שצריכים הרדמה ורבנו לא הסכים שיעשו לו הרדמה ולא הוציא הגה מפיו.

הזרת הקטנה דומה לאות י'. פתחית היד כולה בחמש האצבעות, היינו – ה', האצבע המכונה אצבע, דומה לו', ושוב פתחית היד כולה שאומרת ה', כך ללא הפוגה שוב ושוב אותיות הויה: כי גם בחולי ובחום גבוה, אין היסח הדעת, שויתי ה' לנגדי תמיד וכמו שהבאנו בזה להלן.

כמה דמעות צריך לשפוך על הרב דומה למלאך ה' צבאות. שמענו כי בשנים הקודמות בכל שנה בבין המצרים רבנו היה חלש או חולה, בפרט בט' הימים ככל שקרב והולך יום החורבן – ט' באב, הוא נעשה חלש וחולה יותר באחד השנים אף הרגיש רע ביותר והלכו כבר לקרוא לרופא, מרן אמר כי זה מחלה של החורבן והרופא לא יועיל, ואחרי ימי האבל זה יסתדר, וכמובן כך אכן היה. הגוף נהיה חולה כפשוטו בגלל החורבן.

הרב הדומה למלאך, שכל המציאות של מלאך זה שליח, שליחות לעשות רצון הבורא ית"ש.

הוא הרי היה דבוק בספר אור השנים של הפרד"ס והדפיס את זה וכתב שם הקדמה שזה כל הספר שכל פעולה ופעולה יהיה לשם יחוד קודשא בריך הוא. ופ"א אמר עצה לכן עליה שיחשוב בכל מצוה או לימוד שאני לומד שאני עושה נחת רוח לבורא, והמחשבה זה עצמה ירומם את הבן אדם. והרי הוא הגבר הוציא מחדש את הספר אור השנים שכל מהותו הוא כונות לכל מצוה ומצוה, וניכר בספר שהרבה עמל בדבריו. וכן בספר פועל צדק לש"ך הרבה עסק, בענינים אלו. ולחשב כל פרט אם זה דאורייתא או דרבנן ומה צריך לכוין ועד היכן, ורבינו באור השנים הפרטי שלו כתב בכתב יד קודשו בזה"ל "להגיד על כל דבר שכתוב הריני מקבל עלי "בלי נדר"!!!

וכמה הולמים על רבנו דברי המסילת ישרים סוף פ"ב וז"ל "והרי נתבארו חלקי הענוה הראשיים ופרטיהם בכל פרטי המינים המתרחבים והולכים לפי הנושאים, ולפי העתים והמקומות, ישמע חכם ויוסיף לקח. והנה זה ודאי שהענוה מסירה מדרך האדם ממשלות רבים ומקרבת אותו אל טובות רבות, כי העניו יחוש מעט על דברי העולם ולא יקנא בהבליו, ועוד שחברת העניו נאה עד מאד ורוח הבריות נוחה הימנו בהכרח, לא יבוא לידי כעס ולא לידי מריבה אלא הכל בהשקט, הכל במנוחה. אשרי מי שזוכה למדה זו, וכבר אמרו (ירושלמי שבת פ"א): מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסוליתה, כי כל החכמה כולה לא יערכנה, וזה ברור".

יב. ויראה

פי' התפא"י שיחשוב שיפלותו נגד רוממותו ית' ויהיה תמיד ירא לפניו יראת הכבוד.

שמענו שאמר הגאון הגדול רבי דוב לנדו שכמדומה שבדורנו לא היה כזה ירא חטא כרבנו וכאשר היו רואים את רבנו ראו ממש אדם שהוא עבדא קמיה מריה.

בשנים האחרונות שנחלש נתגלה השויתי של רבינו, שהיה מבקש כאשר עבר מהחדר לסלון שיחזרו לפניו על המילים תקיף ובעל היכולות כולם. ופעם ביקש מאחד מבני ביתו שיכתוב לו את המילים האלו על כריכת סידורו העבה, וכאשר לא חש בטוב שכב במיטה והכריכה פתוחה כל הזמן לפניו. דבר נוסף מעניין התגלה בזה, אצל בני הבית הקרובים ידעו על סימן מתי רבינו ער למרות שעניו עצמות – כאשר מרים ידו ומסובב אותה, ופעם חשבו שזה תנועה למנוע הירדמות, עד שפעם הסביר שעושה עם האצבעות שם הויה!!!

ובמו"ש חיי שרה אמר לאחד הקרובים ביותר עוד מעט ר"ה, והחל לבכות, אוי עוד מעט ר"ה, ואמר לו אותו אחד אבל זה עוד הרבה זמן, והשיב כמו שעד עכשיו עבר מהר הזמן מר"ה, אותו דבר יעבור עד ר"ה, כל הזמן חיי בפחד מר"ה ופחד הדין לעתיד! כל השנה היה אומר עוד מעט ר"ה צריך להתכונן.

היה שבוע אחד שכל השבוע התכונן לשבת כי בשבת היה שבת ר"ח ושינוי בע"פ את אתה יצרת שמא לא יוכל בשבת לקרוא, ולא סמך על זכרוננו שאמר התפילה הזו פעמים רבות

יג. ומכשרתו להיות צדיק

התואר צדיק הוא דבר גדול. ורבנו פעם ראה נוסח של מצבה של אברך חשוב והיה כתוב צדיק ואמר רבנו למחוק את זה כי בשמים יש הקפדה על מילים אלו.

אחרי פטירתו של הג"ר זאב אידלמן זצ"ל, באו לרבנו והראו לו שלא לכתוב עליו שום תארים במודעת הפטירה ועל המצבה וכן שלא להספידו נכנסו אל ידידו רבנו להראות לו את נוסח המודעה שהכינו ולבקש הסכמתו. רבנו נטל עטו ומחק את האות צ' מהמילה זצ"ל באמרו שכך היה רצונו הטהור של הג"ר זאב והוא חושש מביטול רצונו.

והנה ברש"י בפרשת ויחי כשנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהן ולבן של ישראל. שזה מה שכתוב על בית המקדש והיה עיני ולבי שם כל הימים רבנו זי"ע שעלה ונתעלה כמשכן מזבח ומקדש כמו שכתב המסילת ישרים בשער הקדושה עיי"ש הרי ממש נסתמו עיניהן ולבן של ישראל.

עינים זה הראיה כח לראות, ולראות למרחוק, היה חד בדרא לראות כל דבר כמו שצריך לראות וראיה של חכם הרואה את הנולד ע"י שהיה חכם שלומד מכל אדם²³, אחד יחיד ומיוחד איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי, שאיך יכול אדם ללמוד מכל אדם רק מרגישים כי עדותך שיחה שהתורה היא היא מדברת ולכן לא איכפת מי מדבר כי התורה הק' מדברת, ורבנו הקדוש שהיה יחיד ומיוחד שבכל דבר היה חושב איך היה אומר החזון אי"ש איך היה אומר הגרי"ז "אוי נא לנו כי אבדנו אותו אחד יחיד ומיוחד שהיה דבוק בכל רמ"ח ושס"ה לרבנו החזון אי"ש ורבנו הגרי"ז ושאר גדולים באופן מבהיל שלא היה כמוהו לפניו" ואיך היה רבו כאביו רבי שמחה זליג תלמידם של מצוקי ארץ היה אומר וכהנה וכהנה, ולבן זה להרגיש את כל כל ישראל בכל העולם כולו ממש קטנים גדולים קרובים רחוקים לא הסיח דעתו משום נשמה בישראל לקרבן לאבינו שבשמים.

אנחנו רואים שענקי הדור ושרי התורה שליט"א כמו הגר"ק אומר עליו גאון הגאונים קודש הקדשים שכינה מדברת מתוך גרונו, וששבעים שנה לא הסיח דעתו מתורה הק' יומם ולילה אפילו בשנתו, ושמרן רבנו החזון אי"ש היה קם מלפניו כדין קימה לפני ת"ח וקרא לו 'הגאון הצדיק' ושלח אותו לכפר סבא שיקים ישיבה ושלח את בני משפחתו ללמוד שם ושלח אנשים לקבל ממנו ברכות, ודעתו וכן היתה דעת אביו הקהילות יעקב שעתידי להנהיג את כלל ישראל.

מה נאמר ומה נדבר! הרמב"ם כותב שחייב אדם ללמוד תורה עד יום מותו, הרי ראינו פה דבר מבהיל שההסתלקות של רבנו היה בתורה ממש לא רק עד יום מותו רק במותו ממש שהנכד הג"ר גדליה אמר לפניו ברכת התורה והערב נא ובהר בנן, ושמע ואמר אמן וקרא לפניו תורה שבכתב שנים מקרא²⁴ בפרשת מקץ בין רביעי לחמישי "ויוסף הוא המשביר הוא השליט על הארץ". ויצאה נשמתו במיתת נשיקה בקטירא חדא אשרי ילוד איש שזכה לכך. ועליונים ששו והקב"ה אומר לפמליא דיליה ראו בריה שבראתי בעולמי, נעשה אדם נאמר בעבורך, ותחתונים בכך.

מצינו בחז"ל ורש"י הביא את זה שנתאוה משה למיתתו של אהרן הכהן מיתת נשיקה ומביא רבנו הק' באילת השחר [וכאן המקום להזכיר מה שהיה מרגלא בפומיה דרבנו בשם הרב ש"ך שכשהייתי חי ואמרו דברי תורה בלי להזכיר את שמי ויתרתי אבל אחרי פטירת איני מוותר ורוצה את הזכות שיזכרו בשמי, ובמק"א כתב רבנו האנשים הגדולים בכל הדורות, וכמה שמכניסים יותר דברי תורתם

קורא שנים מקרא, ואח"כ תרגום, ואח"כ עוד פעם שלישית מקרא, לצאת ידי כולם. [א"ה וראה בעל הטורים בתחילת פרשת שמות וז"ל ואלה שמות בני ישראל. ר"ת ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות ארוכים לעולם (ברכות ח ב)] וכיון שהי' קשה לרבינו זצוק"ל בתקופה האחרונה לקרוא, ביקש מנכדו לקרוא לפניו שנים מקרא ואחד תרגום של כל הפרשיות שיצא מדין שומע כעונה [אף שרבינו ישב בעינים עצמות העיר ותיקן מידי פעם שיקרא בהיגיו הנכון]

23. וכנסתלק מרן הגרש"ז אוירעבאך זצוק"ל הגיע רבנו הק' זי"ע לנחם וישב זמן רב עד למאוד ושק והקשיב למנחמים וכשנשאל על זה אמר "באתי לשמוע וללמוד דברים על הגרש"ז".

24. והיה לו חומרות והידורים רבים בקריאת שנים מקרא והחמיר כל השיטות ואמר רבינו דהנה להמשנ"ב. (שם) קוראים תחילה שנים מקרא ואח"כ תרגום, ולחזו"א מקרא תרגום מקרא, כדי שע"י התרגום יובן יותר המקרא השני [והנבתי שתקופה כך הי' עושה] אמר רבינו אח"כ חשבתי לצאת ידי כולם אני

יראת שמים בדרגה של החכמה שלו, ורבנו עסק בכך כל ימיו שכל עליה בתורה שהשקיע גם לעלות ביר"ש. ואמר רבנו ששמע מרבי ישראל גרשון סולבוציק ששמע מהבית הלוי על המהרי"ל דיסקין שגדול בתורה כמותו אולי יש, גדול ביראה כמותו אולי יש, אבל לאדם אחד שיהיה גדול בשניהם כאחד זה אינו בנמצא.

הוא תמיד היה מדבר שצריך לעשות מצוה וכל דבר בשלימות עד הסוף, ומזכיר דברי הרמב"ם שמי שעושה מצוה בשלמות זוכה לעולם הבא, ושצריך לעשות כל דבר בלב שלם והיה אומר שאומרים ובא לציון לעבדו בלבב שלם ובלי זה יכול להיות למען לא נגע לדיק, ובאהבה רבה ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך ואם לא אז ולא נבוש ולא נכלם.

ידוע שבהלכות ברכות שלם עדיף מגדול וכאן היה גדול ושלם. ורבנו כזה סוג שלימות בכל עמודים.

והאדמו"ר מנובומיסק שליט"א כתב במכתב של הניחום שמן המעט שהכרתי את רבנו²⁵ שהי התעוררות גדולה לראות יהודי שקיים את החובת אדם בעולמו בשלימות.

יד. וחסידי

כבר הבאנו באריכות על ענין החסידות בברכות ובנזיקין ובכל ענין ונביא ענין א' שהיה מקבל רבנו כסף לחלק לצדקה היה נותן רק לצורכי תלמוד תורה אבל היה מתנה לגבירים שהוא יכול לתת לכל ענין שבצדקה, שח"ו אם יתן למשהו שזה לא ממש תורה שלא יהיה גזל, ואפ"ה לא נתן רק לזה.

ונזהר שלא נגע בחפץ שאינו שלו, ואמר שחוזר בתשובה על שני חששות של גזל. וסיפר נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א שפ"א הרים רבנו ידו ואמר היד הזאת מעולם לא גזלה. רק אני חוזר בתשובה על שני פעמים שהיה ספק אבק גזל עכו"ם. שקטף פרח בשוויץ ואינו יודע אם זה היה של גוי או יהודי, ועוד שפעם שלח דוור בול פעמיים ואמר שזה בסדר ורבנו הסתפק בזה. מלבד זה עשה חשבון על ימי חייו שלא עבר על גזל. על כן יאמרו המושלים בואו חשבון. ויש עמנו אריכות גדולה בענין זה ואכמ"ל.

סיפר הגאון רבי מאיר ברלין שליט"א שבעת שעשו את השידוך עם אחיו הגאון הגדול רבי זאב עם בת רבנו זצ"ל, עלה לביתם הרה"ג ר' סנדר אשכנזי זצ"ל שהיה חסיד סאטמר, ואמר להם אתם לא יודעין מי המחונן שלכם, והתפלאו על כונתו ואמר 'הוא חסיד ופרוש וכמעט מלאך', והסביר שרבנו שכר ממנו דירה בלוגאנו במשך שנה וחצי. וכיון שהיה חששות קלים בחלב שזה חלב עכו"ם לכן לא שתה חלב ולא אכל מאכלי חלב במשך השנה וחצי בכלל, מלבד ב' פעמים שהשיגו חלב מהודר ששתה רק חצי כוס, ועוד כהנה חומרות שונות אינו אלא חסיד ופרוש וקרוב למלאך.

טו. וישר

כבר העיד מרן הגר"ק שליט"א שהחזון איש אמר על רבנו שהוא ישר בלימוד, והרבה הרבה העמיד רבנו ענין זה שיהיה ישר בהנהגת העולם וכשהקים את ישיבת תורה בתפארתה אמר רבנו: אתם זוכים היום לעשות דבר שמקוים להקב"ה שיהיה לנצח. זהו מקום תורה, שילמדו בו תורה בקדושתה ובטהרתה, בלי שום עקמומיות. זה היתה השאיפה של רבנו כל ימיו להיות ישר בלי עקמומיות.

לדבר עמו על ענין זה, ובעיקר רצו שיחזק את הענין זה גם ע"י שיקים כולל לאברכים חסידים. ונסעו רבנו שליט"א ועמו הגאונים רבי שלמה ברמן, רבי גדליה נדל, ורבי שלמה ברעודה, ועוד. ועלו לדבר על כך עם הרב מטשעבין, ומאוד נודד אותם בזה וחיזקם.

וסיפר הגר"ש ברעודה וכל זמן השיחה דיבר הגאון מטשעבין רק עם מרן רבנו זצ"ל, ואח"כ אמר לשנים הנוספים שיצאו מהחדר ונשאר להמתיק סוד עם מרן רבנו זצ"ל, ואח"כ כשיצא לא הסכים מרן רבנו זצ"ל בשום אופן לספר ולגלות מאומה על מה דיבר עמו גאב"ד טשעבין זצ"ל.

ולימים פגש חתנו הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון את רבנו זי"ע ושאל אותו האם הכרת את חמי הרב מטשעבין? ואמר לו רבנו לא! ושאל אותו לא הכרת? הרי היית אצלו [הגאון רבי ברוך שמעון שמע דברי שבח מופלגים מהרב מטשעבין על רבנו זי"ע] ואמר לו רבנו לא הכרתי כלל. ויצא רבי ברוך שמעון ואמר זה האמת של קאצק.

הרי ברור שגם מי שהיה אצל רבנו זי"ע ראה רק אפס קצהו ממש מעט דמעט.

זה שמחה ותועלת עבורם וממילא עבורו. ומי לא צריך סניגורים, הרי קטיגורים לא חסר לדאבונינו רח"ל, ומוכרחים סניגורים בכל ימות השנה לא רק בימים נוראים וכעין זה מציינו דכתב מרן הגר"ח מוולוז'ין זצוק"ל (בסוף ההקדמה לפי' הגר"א על זרעים) על לומדי דברי הגר"א, וזכות תורתו וצדקתו יעמוד לנו לכל ישראל, וביחוד להנך דתני ומתני מתנייתא דרבינו הגדול. עכ"ל רבנו זי"ע.

ורבינו מביא בפרשת האזינו בשם אדרת אליהו שמה שנתאוה משה למיתתו של אהרן כי הקב"ה אמר לאהרן מות בהר אז גם הפטירה שלו של אהרן הכהן השובינא דמטרינתא היתה מתוך מצוה ודביקות בבורא ית"ש ורבנו מאריך שם בדברי הגר"ז והאור החיים הק'.

ורבנו הגדול שהיה דבוק בתורה, ושאף כבר מבחרותו להיות מרכבה לשכינה כידוע, וכבר אז מימי בחרותו כבר דאג לימי הרעה שהם ימי זקנה ולהתכונן ללפני מי עתיד לפני דין וחשבון²⁵ וכן שמענו מהרב א. נוימן ז"ל משוייץ שרבנו זי"ע היה בחור מבוגר [בן כ"ח] בודד ולבד כל משפחתו נהרגה וישב בשוויץ יומם ולילה והגה בתורת ה' בלי הפסק, והרב נוימאן שאל אותו מה יהיה אתך בחיים אתה חייב להסתדר במשהו ואמר לו רבנו: לי לא חסר כלום אני השאיפה שלי להיות מרכבה לשכינה. [ואנו חושבים שמרכבה לשכינה זה דרגות אלוקית שונות ורבנו פעם נשאל מה זה, והראה לדברי הב"ח בסי' מ"ז שזה דרגה של אדם שלא נסיה דעת מלימוד התורה הקדושה. וז"ל קדשו ואת דברי הב"ח בסי' מ"ז שכתב: '... ונראה דכונתו יתברך מעולם הייתה, שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקדוש ברוך הוא תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו, כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים וש"ה גידין, ברמ"ח מצוות עשה, וש"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהייתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש הייתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה הייתה מאירה מכבודו, ובה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה, והיה המשכן אחד, אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים, להנאתם, לידע הדינים לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ וכו"'. והוא גם דברי התנא דבי אליהו בפ"ד שחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, והאבות הן הן המרכבה.

והאדמו"ר הגאון בעל הדברי יחזקאל בהספיד את אביו רשכבה"ג בעל דברי חיים ואמר אולי בתורה היו כמוהו אולי בעבודה היו כמוהו אולי בגמ"ח היו כמוהו, אולי כן אולי לא, אבל בשלושת העמודים ביחד בכזה שלימות דרגא לא ראינו זה הרי ממש מה שמרגישים על רבנו השלימות בכל העמודים.

ומרן הגר"ש ואזנר זצ"ל התבטא לבני משפחתו של רבנו: הייתי בידידות אמיתית עמו למעלה מיובל שנים, וראיתי אצלו חכמה מופלגת ויראת שמים מופלגת, וזה דבר נדיר למצוא שתי מעלות כאלו באדם אחד.

ורבנו האריך בכמה שיחות שיש עבודה מיוחדת לאדם חכם ות"ח שיעלה גם ביר"ש באותו מידה כדי שלא יהיה מצב של ת"ח בלי

25. וכן אמר להמקובל רבי חיים ערלנגער שהשאיפה שלו צריכה להיות מרכבה לשכינה, והאדמו"ר הבית ישראל סיפר שאביו האמרי אמת ציוה לגנוז כל הקויטלעך שקיבל חוץ משניים קויטל של בנו בכורו רבי מאיר שנהרג עקה"ש ועוד קויטעל מרבי חיים ערלנגער שהיה בחור וביקש להיות מרכבה לשכינה וזה עפ"י הדרכתו של רבנו בשוויץ.

26. והלשון "המעט" זה מזכיר מה שבשנות תשי"ט - תשכ"ב היה התעוררות של כמה ת"ח לחזק את ענין הכוללים בארץ ישראל ולהרבות תורה בישראל, שעיקר המגמה תהיה אחרי החתונה ללמוד בכלל.

ובשנת התשכ"ג היה צורך השעה להוציא ספר המעורר ללמוד התורה ולחזוק האברכים, וגדולי הדור מינו את הגאון רבי שלמה ברעודה זצ"ל לערוך את הספר 'עמלה של תורה' ולשם כך התכנסו בביתו גדולי הת"ח [וכמו שכתב בהקדמתו שזירזוהו לכך האבי עזרי והקהילות יעקב זי"ע] ובראשם היה רבנו הגרא"ל זי"ע והיה אחראי על זה, וישבו ודנו לילה שלם מה להכניס לספר, וכך יצא הספר ועשה רושם גדול. ובאחד הימים ארגנו סנדר ויצאו מכולל חזון איש משלחת להגאון מטשעבין

והסביר רבנו שעקממיות יש ממידות רעות, שאדם שיש לו מדות כאלו ולא עובד עליהם אז הוא נהיה עקום גם בלימוד, ולזכות לישראל בתורה חייבים קודם תיקון המדות, וד"ו אמר שקיבל מהחזון איש זיע"א ויש עמנו אריכות גדולה בענין זה ואכמ"ל.

טז. ונאמן

שח לנו בנו הגאון רבי משה שליט"א שהרבה רבנים לפעמים מספרים שאלות ששאלו אותם וכדו' אבל אצל אביו מה ששאלו ומה שביקשו לא סיפר על אחרים. ואלפי ענינים ששאלו במשך השנים כדו' שמר אצלו כל השנים וגם לעת זקנה ושיבה לא הצליחו להוציא ממנו דברים על אחרים, רק בדברים שהיה בהם תועלת, וגם בזה בזהירות גדולה.

היה לו את ההנהגה של לא להוציא ענינים חוץ לד' אמות. וסיפר ה. כי זוכר שהיה בשיעור תקופה של כמה ימים שנכנס לשיעור ולא הרים את העינים מהגמרא בכלל, וכמה שניסו להפריע וכו' לא הלק, התברר אח"כ שקנס עצמו כי בדרך הביט לאחור שלא לצורך, וקנס עצמו בגלל זה. וכן יש להרחיב בענין מדת האמת שהיה רבנו מופלא בזה ביותר, ואכמ"ל.

יז. ומרחקו מן החטא

שח לנו הרה"ג ר"י גולדבלט שליט"א: שלפני כחמשים שנה בעת שלמד אצל רבנו בישב"ק התפרסם שיש בעיה של שעטנו במזרונים, והיות שאביו היה בעל חנות למזרונים והיה ת"ח ויר"ש הגיע באחד הימים רבנו לחנותו לשואלו על כך, והסביר לו ששמים על הברזלים של המזרון צמר גפן שלא ידקור, ועקב העניות לקחו צמר גפן משיירי בגדים וממילא יש בזה חשש של צמר ופשתן, ואמר רבנו א"כ אני מזמין אצלך מזרן ללא צמר גפן ואמר לו הרב גולדבלט הרי זה ידקור לך, ואמר לו רבנו השעטנו יותר דוק, ואת זה הוא הזמין. [לאחר מכאן הרבנית הציעה לקחת מזרונים קש ובוה השתמשו רוב השנים ובוה לא היה חשש]

ופ"א בשנה האחרונה הגיע נכדו ואמר שצריך להדליק נרות שבת והוא שמע רק את המלה שבת ונבהל רבנו עד מאוד וכמעט התעלף עד שרבע שעה לא היה מסוגל לזוז ולדבר מרוב פחד שהגיע שבת והוא לא היה מוכן לכך.

ופ"א היה רבנו שבור מאוד, ושאלו נכדו על מה ואמר שעבר עבירה והוא צריך תשובה על זה ושאלו מה העבירה ואמר שהנה יש הל' שצריך למשמש בכיסו בער"ש, אמנם הוא יש לו בגדים נפרדים לשבת לכן אינו צריך לבדוק, אבל השבוע לבש פ"א את הבגדים באמצע השבוע ונמצא שהיה חייב לבדוק טלא בדק, [ואפי' שלא היה לו כלום בכיס, אבל את הבדיקה לא עשה]

ואמר נס שאין ריח לעבירות אחרת אנשים לא היו נכנסים אלי הביתה מרוב הסרחון של העבירות שלי.

וכן יש להאריך בענין הזהירות בבין אדם לחבירו עם כל המחשבה על כן יאמרו המושלים בואו חשבון בואו נחשוב חשבוננו של עולם, מעשה עם גאון אחד שליט"א מקרובי רבנו ששאל אותו תורה היא וללמוד אני צריך למה כשרבנו מגיע לאסיפות ולמשל יושב גדולי הדור למה לא פותחים ברשות וכו' [הגריש"א כל תפילה התפלל עליו, דיבר בהערצה שהוא גדול הדור, קרע קריעה בשם ומלכות, הערצה לא רגילה וכמים פנים אל פנים בניתוח שהגריש"א לא הסכים בשום אופן לעשות ורק כשרבנו כתב מכתב וביקש שיעשה קרא כל מילה ושאל פסק או עצה? ושוב קרא ואמר אם הגרא"ל שהוא האדם הכי נקי בדור והנקיות שלו קרובה לרוח הקודש מבקש אני עושה, וזכה שבזכותו היה לנו עוד הגרי"ש כמה וכמה שנים] ואמר לו רבנו הרי יש עוד אנשים וגדולים אולי אזכיר כולם אולי לא בתואר הנכון לכן אני מתחיל מיד עם הדיבורים ח"ו לא לפגוע באף אחד.

יח. ומקרבתו לידי זכות

פ"א אמר הרי אין תועלת בפירסום ואדרבה זה רק מזיק אבל כשאדם מפורסם ויכול להגיע דבריו להרבה מקומות וממילא יש לו יותר זיכוי הרבים

וכשבקשו לתרגם את החוברת מזקנים אתבונן לאנגלית שאלו את רבנו רשות ואמר שבאמת פירסום זה דבר גרוע, אבל כיון שיהיה בזה זיכוי הרבים אז הוא מסכים לסבול בשביל זיכוי הרבים. והנה ענין זה של זיכוי הרבים היה אצל רבנו ליסוד גדול מאוד בימי

זקנתו, וראוי לציין בזה דבר נפלא שזה היה בעיקר בימי זקנתו ופעם נגתלה טעם הדבר, עסק בצרכי הרבים.

שהנה רבנו זיע"א עם עוד גדולי הדור מינו את הגר"ש קסלר לרב העיר קרית ספר. ואחרי תקופה שכיהן הגר"ש ברבנות פנה לרבנו זצ"ל בטענה שמפריעים לו הרבה בלימוד בכל מיני ענינים, שהרב צריך להתעסק ונגזל ממנו זמן ללימוד התורה.

אמר לו רבנו: שאיתא במגיד מישרים לב"י (פר' שמות קמא) וז"ל הא גליתי לך רזין עילאין לכן הזהר ביראתי ותורת ביורת, ואזכך למיגמר חיבורא דילך ולא תצטער על דאת מטפל בצורכי ציבורא ועל ידי כן אתה מבטל מעסקא דאורייתא דאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך כי שניהם כאחד טובים, ועל ידי הכל אדם זוכה לחלוקא דרבנן למהוי ליה כתונת פסים, ומכנסים ואבנט, דעסק התורה לחוד, ותפלה לחוד, וצרכי צבור. ומכלהו מתעבידי הנהו לבושין לאתלבשא בהוא בר נש כד נפיק מהאי עלמא לכן התעסק בכולהו עכ"ה, וא"כ אמר לו רבנו זצ"ל עד עכשיו עסקת בלבוש של תורה, עכשיו תעסוק גם במלבוש של חסד שתבוא שלם לעולם הבא. וא"כ כמודה דרמו לזה גם ע"ע אחרי שמונים שנה של יגיעה בתורה בלי הפסק השקיע בזיכוי הרבים להגיע שלם לשמיא.

וסיפר הרה"ג ר' יצחק לוינשטיין שלפעמים בסוף היום היה אומר לו רבנו תראה בכמה בוץ התעסקת היום במחלוקות הזו ובלשון הרע הזו וכך התלונן, והיה אומר לו הרה"ג ר' יצחק הרי בגיל שלך היכן היה החזון איש כבר נפטר וכן הגרי"ז וכן הסטיפלר ועוד, וע"כ דהקב"ה השאיר אותך לעזור וליכנס לענינים אלו, ורבנו קיבל אל הדברים ושתק.

ופ"א שאלו הרה"ג ר' יצחק רוזנגרטן שליט"א את רבנו מפני מה אינו יוצא לנפוש ולנוח קצת בבין הזמנים, ואמר בזה רבנו כמה טעמים, ואחד מהם אמר הרי אנשים באים לבקש ממני עצות וכיצד אני יכול לעזוב את הבית.

ופ"א בימי זקנתו המופלגת של רבנו נשאל מנכדו האם להכניס כעת אנשים, ואמר לו רבנו ודאי הרי לך נוצרתי והתפלא הנכד לנה כונתו והראה לו דברי מרן הנפש החיים בהקדמה שכותב 'וכה היה דברו אלי תמיד, שזה כל האדם לא לעצמו נברא רק להועיל לאהריני ככל אשר ימצא בכחו לעשות'.

יט. ונהנין ממנה עצה ותושיה

בענין זה הרי יש רבבות של עצה ותושיה. וסיפר הרה"ג ר' יצחק רוזנגרטן ששאל את רבנו איך עונה בשאלות שמעולם לא חווה אותם? אמר לו רבנו הכל זה סיעתא דשמיא. אמנם כמה פעמים התבטא שהוא ינסה לרדת ולהבין את השואל ואת מצבו וכך לענות ובוה זוכה לס"ד לענות. והנה חלק מהדברים זה היה מפקחות מופלגת, וכשפי ששמענו בשם הגר"ה זאקס זצ"ל שהחפץ חיים אמר פעם על התשובות שלו שהוא עונה כי הוא פיקח יותר מהם, [ואולי הסתיר בזה את רוח קדשו] וחלק נבע מקדושת התורה, וכמה פעמים בשאלות חמורות היה מפסיק רבנו מהשואל ולומד קטע מגמרא ואז חוזר לענות כדי לענות מתוך התורה הקדושה.

ובשנה האחרונה שהיה קשה לו לדבר, אבל בשאלות חמורות התאמץ לענות יותר, כי ידע שזה אין את מי לשאול, וזה מוטל דוקא עליו.

כ. בינה

ענין התשובות שהבין מתוך השואל דבר מתוך דבר דברים שלא שאל שירד לסוף דעת השואל, והם דברים נפלאים מאוד וחלקם נתפרסמו בבי מדרשא, ונביא דוגמא אחת שבחור א' שאל את רבנו שאמו מבקש ממנו שישמור על בריאותו וילבש סווד, והוא מרגיש שזה לא מפריע לו ויכול ללכת בלי, האם יש בזה כיבוד אם. ורבנו ענה לו מיד 'לא כדאי לך לעשן סגריות', כי הבין רבנו שבעצם שאלתו זה על זה, רק מכסה את זה בסיפורים, וכן יש כאלו מעשים לאלפים.

כא. וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה והנה לפעמים שאנו שומעים סיפורי גדלות מופלאים אז אין זה מחייב אותנו באמרנו שאנחנו לא בדרגה הזו.

ושמענו מהגאון רבי מיכל זילבר שליט"א שהנה אמרו בגמ' על יהושע שלא נספד כהלכה, ולכאו' הרי היה כתוב על המצבה שלו שהעמיד חמה במקומה וכי יש לך הספד גדול מזה. אלא מבואר שאם עשו הספד ולא באופן שכל אחד יכול ללמוד

מזה דבר אז זה נקרא שלא נספד כהלכה, שהספד לא הוי תועלת הראויה. ולכן כדאי שח"ו לא נהיה לח"ו בכלל זה נביא כאן כמה דברים בכענין זה.

הדבר הראשון שלפעמים אנו אומרים הרי לא נולדתי לאבא ראש ישיבה או אבא רב או באברך מצוין, ונולדתי רק לאבא אדם פשוט אז אין עלי לתביעה לגדול.

ומכירי הג"ר משה סולובצ'יק זצ"ל ותלמידיו מתקופת בחרותו בשוויץ אמרו בשמו שאמר: אני נולדתי במשפחה חשובה – סולובצ'יק ויש לי 'פירמא' אבל ידידי הגרא"ל נולד במשפחה רגילה בלי 'פירמא' ומ"מ הוא זוכה לגדול מעצמו, ותראו שבעתיד הוא יהיה גדול הדור, ויאיר פני תבל ולא אני.

והנה ברבנו רואים שאף אחד לא יודע מהיכן יצא גדול הדור, שהרי אביו של רבנו רבי נח צבי היה מלמד דרדקי בבריסק והיה השמש בבית כנסת, וודאי היה צדיק ויר"ש אבל אף אחד לא היה חושב שממנו יצא גדול הדור, ורואים שתורה זה לא בא בירושה אלא כל אחד כפי מעלתו.

שח לנו ח"א: לפני שהתחתנתי נכנסתי להתברך אצל רבנו מרן ראש הישיבה זצ"ל, ולאחמ"כ ביקש לקרוא לי וכך אמר:

כתוב "וילך איש מבית לוי ויקח את לוי" (שמות ב, א) טעם שלא הוזכר מי לקח ואת מי לקח, מפני שלפני שידוך זה (של עמרם ויוכבד) וכי ידע העולם כלל שיהא להם בן, שיהיה מושיען של ישראל ומוסר התורה הק'. אלא ודאי חשבו שזה עוד שידוך נוסף, וכפי שקורה כל יום "איש פלוני עם בת פלונית", וא"כ סיים מרן רה"י זצ"ל, צריך כ"א שמקים בית בישראל לדעת, שיתכן ומבית זה יצא מושיען של ישראל וגדול הדור! ומה רבה האחריות, למרות שפעמים א"ז נראה אלא איש פלוני ובת פלונית, א"א לדעת כלום.

וכן אמר פעם רבנו שדיברו על עניני שמות לתת לילה, אמר ע"ע שהוא קרוי על שם סבא שלו שהיה אדם פשוט, ואין א"כ ראיה למי שיש לו שם כזה או שם כזה שיגדל בתורה. הכל תלוי בעמל ויגיעה בתורה הק'.

וכן במהלך חייו היו לו קשיים גדולים ורבנו זצ"ל אמר לפני עשרים שנה למנהלי ת"ת שצריכים היום לחנך את ילדי ישראל בסיפורי צדיקים, וכך אמר מרן הגרי"ז ע"ע שכך חינוך את ילדיו, ושאלו את רבנו האם לספר רק על הגדלות שלהם, או גם על התמודדות שלהם עם היציה"ר ואמר לספר בצורה שווה. וע"כ ודאי שזה רצונו שיספרו גם על התמודדות שלו וזה יתן כוח בעזיה"ת לנו להתעלות גם בעת קושי.

ופ"א היה רבנו בניחום אבלים על אדם גדול, וכשיצא אמר היה כאן השטן, והתפלאו למה כונתו, ואמר סיפרו כאן דברים גדולים על תורה בעמל ומדות טובות, ובסוף נענה אחד ואמר א"ה זה מדורות הקודמים, וזה דברי השטן להרגיע את האנשים שהעולם כבר אין דרגות כאלו וממילא כל מה שידברו זה לבטלה.

סיפר רבנו כאשר רבנו היה קטן, הוריו שלחוהו ללמוד אצל מלמד שהיה גר באחד הרחובות החשובים של בריסק, של היותר עשירים. ובדרך היה חייב לעבור ברחוב שהיו בו שקצים פרחחים גוים. ומידי יום היו מבזים אותו ורודפים אחריו להכותו, ובכל זאת המשיך בקביעות גדולה ללכת ללמוד תורה אצל אותו מלמד שם.

והנה רבנו קרא את בנו הגדול ע"ש רבו בישיבה קטנה האמרי משה, וקרא לו ע"ש לפני שקרא על שם אביו וחמיו, והסביר פעם לבנו טעם לדבר. כי הוא היה בת"ת ילד מוכר ומצטיין גדול, ואז נכנס בגיל 11 וחצי לישיבה קטנה [אלול תרפ"ו] והוא היה נמוך וקטן, והיו בחורים בישיבה בין 16 17 והיו צוחקים עליו וקוראים לו הילד, וכן ידוע המעשה שהניחו לו בובה בתוך המיטה] והוא הרגיש שהוא נעצר בלימוד מחמת הקושי הזה. והאמרי משה שבחן אותו והכיר במעלתו כל הזמן עודד אותו שלא התפעל מאלו שצוחקים וימשיך ללמוד בלי הפסק וזה נתן לו כוח להתגבר על כל המפריעים, וא"כ את הכרת הטוב הרוחנית של כל ימיו חייו הוא חייב לבעל האמרי משה. ובהמשך בישיבה נהיה סחף לליצנות ולנייעס, היו בחורים חשובים בישיבה שהיו כל ערב בסדר שלישי מביא עיתונים וקוראים כל מיני קטעי ליצנות נוראים והיו מתאספים סביבם [זה בעיקר בתקופה אחרי שהאמרי משה נפטר ועדיין לא מצאו ראש ישיבה חדש], והוא החזיק בכוח

שלא ליסחף לזה, ולפעמים היה בורח מהישיבה ללמוד בבית מדרש אחרים כדי לברוח מהנסיון, עד שכלו כל הקיצין. [ואמר רבנו שמכל הכשרונות האלו לא יצא כלום, רובם מתו שואה ומי שנשאר כבר לא יצא ת"ח] והחליט לנסוע לקלצק ללמוד אצל הגר"א קוטלה.

וגם שם שהגיע היה לו קושי שזה היה רחוק מזהבית ועד אז התרגל ללמוד בבריסק, וכן שהגר"א קוטלה אחז אז באמצע סוגית שבח והוא הפסיד את תחילת הסוגיא והיה קשה לו ההמשך, וכן הגר"א קוטלה היה טרוד מאוד ולפעמים הגיע לשאול אותו שאלות ולא היה עונה לו, וסיפר רבנו דברים אלו לאביו הי"ד, ושח לו אביו מכתב מיוחד לחזקו ולעודדו [בשפת האידיש] ונביא כאן קטע בתרגום לעברית: מקום חדש ארץ זר הקב"ה אמר לו אגדלה שמך... אתה ידעת שהרעיון שלך ללכת ללמוד זה גם ציווי של הקב"ה תכנס לרבי אהרן ותנסה פעם אחר פעם תמשיך הלאה הלאה ובעיה"ת תגדל אל תתפעל אם הר"ם לא התייחס אליך יפה. תקבל בטחון עצמי תחפש גדולים ותדבר עמהם בלימוד היות שפה אומרים ששם בקלצק כל אחד יכול לגדול מהשני ע"כ קטע ממכתבו. וכן הלאה שהוצרך לברוח לשוויץ שהיה אז מדינה שממה כמעט בלי יהודים וגם אלו שהיו שם היו מסגנון שונה לחלוטין מה שהורגל ולכן היו מחבריו שברחו ולא היו מסוגלים וחזרו כי לא היו מסוגלים לסגנון שהיה שם. והגר"י ניימן זצ"ל אמר פעם שבעיר בריסק חשבנו שהוא הולך לאבדון ללכת לכזה מקום נידח בעיקר שנות גידולו זה הספד נורא ובסוף התברר שהוא עלה על כולנו.

ושם בשוויץ היתה לו תקופות קשות שא"א להאריך בכל הפרטים, רק נציין שרבנו היה ממעט לדבר על זמנים קשים שהיו לו שם, וכשיצא בפעמים רחוקות שסיפר על זה גם אחרי שבעים שנה היה בוכה דמעות צער על מה שעבר שם. הבזיונות וההשפלות הנוראות שספג והמכות!!! נמרצות שקיבל על לא עוול בכפו שחשדהו בדברים שעשה ובאמת לא עשה, וכן עוד דברים נוראים שלא ניתן ליכתב.

ובעיקר הצער הגדול שהיו תקופות שלמד לבד לבד ואפי' רבי משה סולובצ'יק לא היה עמו באותה תקופה, וכך למד לבד בלי חברותא ובלי חברים ויגע ויגע בלימוד התורה בלי הפסק. וגם לא היו לו שם כמעט ספרים, ומצאו בכתבי רבנו ספר מעשה רב של הגר"א שכתוב כתי" רבנו וחלקו בכת"י הגר"מ סולובצ'יק וחלקו בכת"י הגר"י ורשנר וסיפר רבנו שפ"א הזדמן להם לכמה שעות ספר מעשה רב, אז ישבו מהר להעתיקו, וכ"א העתיק חלק אחד.

ופ"א מצאו מחברת ישנה מתקופת שוויץ והביא לרבנו, ורבנו שמח מאוד, ואחד הנוכחים אמר הא תורה שלמדתי באף, ואמר רבנו כל השנים זה היה תורה שלמדתי באף ביסורי גוף שונים.

ורבנו זצ"ל היה אומר שאדרבה אברך או בחור שיש לו קשיים זה לא בדיעבד אלא זה גופא הכוח שמגדיל אותו, תורה מתוך הדחק זה מעלה בעצם של ס"ד מופלאה, שא"א להגיע לזה בלי הדחק, והוסיף רבנו שאי"ז דוקא בדחק של ממון אלא יכול להיות דחק אחר של צער או קושי שונים.

ושמענו מא' לפני כמה שנים, שסיפרה אמא סיפור אישי: "יש לי ילד מתוק בן תשע הרגיש לגלוטן. מעולם לא היו לא בעיות אכילה, הוא תמיד אכל מה שמותר וטוב לו. אולם יום אחד, חזר הילד מלמוד התורה והודיע שהוא מסרב לשמור על הדיאטה.

"אני רוצה עוגיות ופיצה!" הכריז. לא הועילו תחנוני ההורים... וכשאינ מוצא ואין ברירה, פונים לשאול באורים ותומים. יצאו ההורים יחד עם בנם לבני ברק, לביתו של ראש הישיבה. לראש הישיבה וסיפרו כי הילד סובל מציליאק אולם הוא מסרב לשמור על הדיאטה המומלצת. ראש הישיבה, ששמר אף הוא על דיאטה קפדנית ונטולת גלוטן, הישיר מבט לעבר הילדון ושאל אותו: "מה תרצה להיות כשתהיה גדול?" ענה הילד "אני רוצה להיות גדול הדור" הרב לא חייך ולא צחק. הוא שמע היטב את תשובת הילד, הנהן בראשו ואמר: "תדע לך, שהיום קשה מאוד להיות 'גדול'. יש לילדים של היום כל כך הרבה דברים טובים ודברים יפים. כל מה שילד רוצה הוא מקבל מיד! אבל בשביל להיות 'גדול', בשביל לצמוח באמת, צריך לדעת לומר "לא". צריך לדעת לסרב להצעות ולפיתויים" כך אמר הרב שטיינמן ואז החזיק בכף ידו של הילד ואמר: "אני חושב שאם יהיה מישהו שיצמח להיות 'גדול' אמיתי,

הוא יהיה דווקא ילד שסובל מציליאק או סוכרת או דבר דומה. אני חושב שדווקא ילד שיוודע לומר 'לא' ומתאפק ועובד על יצרו יוכל לגדול באמת". כך אמר הרב ובירך את הילד בברכה חמה ולבבית.

הילד שמע את הדברים, חיך באושר ויצא החוצה עם חיוך מנצח. "ומה עם הגלוטן?" שאלה האם הנרגשת אך הילד ענה בפשטות: "אני לא אגע בגלוטן בחיים! הראש ישיבה אמר שכך מתאמנים והופכים להיות 'גדולים'".

והיה פ"א בישיבה שבחורים חלשים קצת שתפסו שני בחורים שהיו מחוברים מאוד למשהו בענייני עולם הזה, והישיבה זרקה אותם, והם באו לרבנו לבכות לו, ורבנו חקר ושאל אותם מה הנאה בזה וכו' ואז אמר להם שהם אם מתחייבים בכתב שחודשים הם לא עוסקים בזה²⁷ הוא יבקש שיחזרו והם חתמו לו על כך, ואחרי חודש היה להם צורך גדול מאוד לעסוק בענין הזה. והיה מאוד קשה להם להפסיד הלכו שתי הבחורים ובקשו רשות שיתיר להם לראות, וחשב רבנו כמה דקות ואמר אני מורשה חד פעמי, אבל אני מבטיח שאם לא ילכו לשם יהיה לכם סייעתא דשמיא גדולה. והם כמובן אחרי כזו הבטחה לא הלכו לעסוק בענין זה.

ואחד הבחורים אמר לעצמו אם אני לא עוסק בזה לפחות שאני ילך ללמוד והלך לסדר ללמוד וקיבל כזו חשק והתלהבות נוראה בלימוד עד שנהיה בחור מופלג ונישא למשפחה מוכבדת וחבר כבד כמה ספרים. והשני לא הלך אבל נשאר בקטנותו ולא נכנס ללמוד. וכמה ימים אח"כ קיבל אישור על תביעה פיצוים שהגיש לפני כמה שנים על איזה תאונה וקיבל הרבה כסף בתביעה, וכשסיפרו דבר זה לרבו אמר תראו לאדם לפעמים יש נסיון יש קושי ואם הוא מתגבר הוא מקבל ס"ה, ואם יש לו שכל הוא מנצל את הס"ד לתורה לנצחיות, ואם לא הוא יקבל ס"ד אבל זה ילך לדברים שונים.

ויש בזה גם את הענין של תורה מתוך הדחק שאמר רבנו שזה לא נאמר דוקא על העניות אלא הכונה לדחק בכל ענין וענין.

ויש עוד מעלה נשגבה בקושי אמר רבנו שעי"ז הוא מתעלה בתפילה ופ"א הגיע אברך לרבנו זצ"ל וסיפר לו שהוא מוקף צרות מבית ומחוץ והיה שבור ורצוץ עד למאוד. אמר לו רבנו: אנשים מקנאים בך. והלה התפלא מי מקנא בו בכזה מצב?

והסביר לו רבנו הרי עבודת התפילה היא להגיע להכנעה לפני ה', ובדרך כלל האנשים קשה להם להגיע להכנעה, ואתה בריבוי הצרות שיש לך מתפלל בהכנעה גדולה. וממילא אנשים מקנאים בך על עבודת התפילה שלך. (מפי בעל המעשה שליט"א)

ופ"א הגיע לרבנו אחד ממקרובו שהיו לו כמה בנות מבוגרות ובהן זכה להשיאן ואמר לו רבנו אכן זכית לשמוח בשמחתן אבל אל תצער על ימים הקודמים, היה לך תפילה עם קירבת אלקים גדולה וזה כבר כעת נגמר לך תנסה להחזיק בזה.

כב. ונותנת לו מלכות וממשלה

רבנו רגיל היה לומר אני לא מפקד אני לא יודע לצוות לאנשים, והנה כל העולם כולו שמע למוצא פיו אי"ז אלא ודאי כוח תורה לשמה שרומם אותו ונתן לו מלכות וממשלה. וגם הכוח שהיה לרבנו השתמש בזה להעמיד את התורה, וע"י שהיה מפורסם.

ורבנו הקדוש מלבד אשר נשא על שכמו עול הכספי של אלפי אברכים כל ראש חודש וראש חודש מאות מאות אלפי דולרים, אשר לא שמענו כזאת!!! על אף אחד מגדולי גדולי ישראל זצוק"ל שהיה להם את העול הכספי כפשוטו ממש ממש מדי חודש בחדשו, התפלל ושפך דמעות כמים על עולם האברכים.

כמה תפילות שהתפלל על הפרט וכמה דרש שהמחנכים יתפללו על תלמידיהם, ונציין רק עובדא אחת שראש ישיבה אחד בא לומר שזורק בחור מהישיבה בגלל מעשים רעים מאוד, ושאל אותו רבנו הקדוש מה שם האמא? ואמר הראש ישיבה אני זורק את הבחור ולא את האמא אמר לו רבינו בתקיפות "איך אתה יכול לזרוק בחור שלא

התפללת עליו ולא שפכת דמעות כמים על תלמידך פלוני בן פלונית שיטיב דרכו" וכאלו סיפורים למאות ואלפים.

רבנו הקדוש הרי הגביה את כל הדור בתביעה שלו להתרומם. היה כמו מלאך שמכה על ראשו ואומר לו גדל. גדל להוציא מקטנות מכל הדברים הקטנים שנוגעים לקנאה תאוה וכבוד, הוא החכם מכל אדם בדורנו הראה לנו בחייו ובמותו שהעולם הזה הוא הבל הבלים, וביחד עם זה הוא רומם אותנו בכל הענינים בתורה בקדושת התורה, הדיבורים של כבוד שמיים וזיכוי הרבים לעשות רצונו ית"ש חובת האדם בעולמו.

וגם מצד אחד רבנו הקדוש היה עמוד האמת בדורנו ידע כל חולשות הדור עד הפרט האחרון וראינו אצלו שקר שנאתי ואתעבה ולא נתן שהאדם ירמה את עצמו כל ביטויים שהיה שומע שאנשים אומרים אני עושה לשם שמיים או מסירות נפש היה אצלו מאוס.

ומצד שני היה מדי פעם מדבר דברים גבוהים וכשנשאל הרי אנחנו לא בדרגה הזאת היה אומר נכון אבל צריך גם לשאוף לגבוהות אם רק חושבים נמוך נשארים נמוכים, כל מיני שיחות היו גבוה מעל גבוה פעם דיבר בישיבה בכפר סבא על זה שכל דבר שצריך לעשות בלב שלם ממש ואמר אנחנו אומרים בוא לציין לעבדו בלבב שלם ואם לא אז זה יכול להיות למען לא ניגע לריק ולא נילד לבהלה וכן באהבה ויחד לבננו לאהבה וליראה את שמך למען לא נבוש ולא ניכלם ושאלו אותו זה הרי דרגות גבוהות בוודאי בשביל בחורים צעירים? אמר נכון אבל צריך גם לפעמים לדבר גבוה צריך גם לשאוף לפסגות גבוהות.

חייב אדם לומר מתי יגעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב והיה תמיד מתרגש מזה עד דמעות שחז"ל חייבו אותנו שיהיה לנו שאיפות גדולות וכמו שהבעלי מוסר היו אומרים שאם רוצה להיות כמו נפוליאן שהיה קיסר אז יכול להיות קצין גדול אבל ישאף להיות קצין ישאר חייל פשוט כמובן שכל זה צריך את האיוון הנכון שלא ירמה האדם את עצמו שהוא למעלה והוא למטה.

אוי נא לנו אין לנו ציור יותר של גדול המזכה את הרבים שאין חטא בא לידינו שראינו בענינו. כתוב בגמרא בב"ב צ"א "באותו היום שנפטר אברהם שמו מלכי האומות את כתריהם על המטה ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו אוי לו לספינה שאבדה קרבנייה".

שמענו מג"א שאמר ההספד הוא על הדור לא על אברהם אבינו שהלך זקן ושבע ימים והקב"ה שש ושמוח בבוא נפש נקי וצדיק²⁸ רק ההספד הוא על הדור שיש הבדל בין עולם עם מנהיג שאז יש מנהיג אבל עדין יכול כל אחד ללכת בעצמו, אבל בספינה בלב ים כל אחד יכול ללכת רק כפי המנהיג ספינה בלב ים, אוי נא לעולם שאבד קרבניטו

אוי נא לעולם הישיבות שאבד קרבניטו מכל הבעיות בבית ובחוץ כמה מסר נפשו על הישיבות ברוח ובגשם, היה ראש כולל פונוביז וראש ישיבת פונוביז הקטנה וגם כמו הפונוביז רב בהקמת ישיבות בדרום וצפון ובכל אתר ואתר כמה התפלל ועשה שיכולו בחורי ישיבות ללמוד תורה ובוודאי שעכשיו גדולים צדיקים במיתתן יוכל לפעול עוד ועוד.

אוי נא לעולם הכוללים לאלפי אברכים שאבד קרבניטו, הרי זה עוד דבר שאפילו גדולים שבגדולים לא היה להם העול הכספי ממש של ראש חודש ולתת כל ראש חודש סכומי עתק לכוללים החזיק ויתר על עולם הבא שנתן דקות לימוד עבור גבירים שיתנו כסף לאברכים הרי הרבה פעמים אמר אני לא יכול לאכול בוקר [את הפירורים] כי לאברכים אין משכורת.

אוי נא לעולם התשובה, ולעולם הקירוב לב לאחים קרן הסעות, שובו אילת השחר וכו' וכל אירגוני הקרוב שהוא היה האבא ואמר אני האבא של הילדים האלו שאבד קרבניטו.

אוי נא לעולם החינוך שאבד קרבניטו. חינוך העצמאי שכה דאג למענם.

ספוד ועת רקוד בלי "למ"ד" כמו שאר דברים המנויים שם וביאר ששאר הדברים הם דברים הפוכים אחד מהשני ואי אפשר ביחד באותו זמן, אבל פה אותו זמן שבוכים וסופדים פה שם בעולם העליון ששים ושמיים.

27. תשובה זו היה רגיל רבנו לענות לבעלי תשובה שקשה להם להתנתק ממעבירות שלהם, שינסו שבוע להפסיק וכן הלאה עד שיקבלו ס"ד מוחלטת, ויש בזה עמנו כמה עובדות ועוד חזון למועד.

28. וידוע מה שאמר בעל הקדושת לוי ז"ע שבקהלת כתוב עת

אוי נא לכל תלמודי התורה שלא זזו מרבנו, ושאלו אותו כל צעד וכל שעל. והקדיש מזמנו לבחון כדי שיעלו במעלות התורה והיראה. אוי נא לבנות ישראל בבתי ספר ובסמינרים על שטרחה לשמרן בקדושתן ובטהרתן, ולהסיר מהם כל הפרעות השלטון. אוי נא לעולם הטהרה והמקוואות שאבד קרבניטו. אוי נא לחשוכי בנים שהוא דאג לבוני עולם וכיון אותם שאבדה קרבניטו.

אוי נא לעולם העסקנות שאבד קרבניטו שלא זזו ממנו בכל צעד ושעל.

אוי נא לכל קהילות העולם שהיו מתייעצים איתו ברוסיה בדרום אפריקה ובכל מקום.

אוי נא לעולם הצדקות כל הקופות שאבד קרבניטו, ובשביל צדקות מסר נפשו והסכים לעשות כל מיני דברים שעמוד האמת היה אמור להתנגד לזה אבל אמר זה פיקוח נפש ואני חייב לעשות הכול הכול שיוכלו לעזור לעניים.

אוי נא לאיכרים שומרי שביעית שפעל למענם עשרות שנים להעמיד את קרן השביעית בעצה ותושיה ונשיאה בעול.

אוי נא לכל אלפי היחידים שנהנו ממנו עצה ותושיה, כמה שידוכים הוא עזר ויעץ, אמר שמרגיש שיש לו סיעתא דשמיא בעניני שידוכים והיה שופך דמעות כמים על הבעיות בעניני הזיוגים והבחורים והבחורות המבוגרות, ואמר שלא יכול לישון בגלל זה הקרבניט הזה כשהיה צריך היה משתמש במידתו של אהרן מידת החסד אוהב שלום ורודף שלום ואמר לוותר [לא על עצמו שהיה נפשי כעפר לכול תהיה] בעניני הכלל לותר לוותר! וכשהיה צריך היה משתמש במידת של יהודה גבורה א לייב שהוא מלך מה זה מלך? כתוב בגמרא בהוריות שאין על גביו אלא ה' בלבדו.

התורה כותבת על מוסר התורה את התואר "עבד ה' וימת משה עבד ה', שויתי ה' לנגדי תמיד כל דברי הרמ"א בסימן א' שהביא מהרמב"ם אפשר לקרוא על רבנו הק'.

ויבכו אותו כל בית ישראל אהרן הכהן אוהב שלום רודף שלום ומקרבן לתורה. והאור החיים הק' מפרש שאהרן הכהן נפטר פתאום גם רבינו בתוך חולשתו נפטר לפתע פתאום ויבכו אותו כל בית ישראל. הרי אם היינו מתפללים לא היה נגזרה הגזרה, הרי כל מה שהקב"ה השאיר את רבנו בכזה זקנה, זה היה בשבילנו כדברי החת"ס והותירך ה' לטובה לבניך ולבני בניך שהצדיקים הרי השלימו ימיהם והקב"ה משאיר אותם בשבילנו.

וכמו שהזכרנו שרבנו אמר שהמתעצל בהספדו של חכם שהוא לא מתבונן מה נחסר בריאה בהסתלקותו של החכם שזה שריפת המקדש שקולה מיתת צדיקים. להתבונן שהיה עולם עם רבי אהרן ליב ועכשיו זה עולם בלי ר' אהרן ליב, רבנו הקדוש עליו הרי כתב המסילות ישרים הקדוש הדבק תמיד לאלוקיו ונפשו מתהלכת בין המושכלות האמתיות באהבת הבורא ויראתו הנה נחשב לו כאילו מתהלך לפני ה' בארצות החיים עודנו פה בעולם הזה, והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן כמקדש וכמזבח וכמאמרם ז"ל האבות הן הן המרכבה כי השכינה שורה עליהן כמו שהיתה שורה במקדש והמאכל שלהן כקרבן וכל המאכלים בעולם מתברכים.

וגם רבינו שהיה חד בדרא בפרישות, מסתכלים ביסוד ושורש העבודה²⁹ רואים את רבותיו של רבנו בפרישות ונלחם בכל מאודו לקיים דברי חז"ל [שהביא התוס' בכתובות] עד שיתפלל אדם שלא יכנסו דברי תורה מעיו יתפלל שלא יכנסו מאכלים לתוך מעיו, מ"מ היה נותן עצות לאנשים לפי ערכנו, אמר אם מוותר על מנה שניה הרי מקיים דברי תוס' וכו' היה נותן עצות איך לאכול עם הפה ולא עם הראש.

ופעם אחת כאשר הזכיר רבנו זצ"ל את דברי התוספות הללו בכתובות, היה בחדרו בן תורה צעיר מבני דורנו שמורגלים בתענוגות של אכילה. ושאל כי אינו מבין מדוע אכילת מעדנים לתוך גופו כ"כ מפריעה לצמיחה בתורה. רבנו השיב לו בנוסח דלהלן: כי בסופו של דבר אדם נשאר רדוד וקטן. וככה בכל המידות והמעלות הוא היה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וידע את כל החולשות של

הדור חכימא דיהודאי, ובכל מדה אפשר להשתדל כל אחד כפי יכולתו. רבינו היה חוזר ואומר בשם רבותינו זי"ע שגדולי הדור הם הסנהדרין וצריך פחד נורא מזה. בכל הענינים של תורה עמל התורה ויגיעת התורה ולא לרמות "מידת האמת", הרי רבנו שנא שקר ושנא את האלה המדברים אחד בפה ואחד בלב [ראה בחז"ל שהקב"ה שונאן] זיכוי הרבים³⁰, ועבודה, דקדוק המצוות, וגמילות חסדים, וקצת להרגיש הבל הבלים אמר קהלת. בכל עניני הכבוד והגאווה והתאוה להרגיש רוממות וכו' וכו' כל מידה נכונה.

כג. וחקור דין

זה מהדברים הידועים עשרות שנים בבני ברק כשהיו רוצים סברא ישרה ועומק התורה היה פונים לרבנו וכמו הגאון הגדול רבי מאיר גריינמן שליט"א הגר"י בויאר והגר"י ישראלזון הגרב"צ פלמן הגר"צ טורצין הגרמ"י דייטש ועוד ועוד גדולי בני ברק, ידעו תמיד שכאן נמצא עומק הסברא של הלכה, ולא רק הלכה פסוקה, אלא הלומדס של הלכה למעשה.

ודרכו היה שהיו שואלים במטבח של ארחות תורה שאלות היה מתחיל לענות מהגמרא ומשם לשו"ע והלך עד שאומר את הלכה למעשה, כי כיון שהיה ראש ישיבה אז גם הפסק אמר בתורה של לימוד ישיבתי עד הלכה למעשה ולא אמר רק הלכה פסוקה. וכבר הבאנו מעשה שלם שהחזון איש הורה לו לפסוק הלכות והלכה כמותו.

כד. ומגלין לו רזי תורה

ומגלין לו רזי תורה- התפא", הם הסודות וזהו מעלה קרובה לנבואה פעם הסביר רבנו מה ההבדל בין מה שכתוב ואשר משרתיו רואים ברום עולם שרואים מאחורי הפרגוד וכהחובה"ל שהחסיד יראה בלא אזניים וכו', לבין נבואה, שנבואה זה מה יהיה וזה מה היה או מה עכשיו. בעניני קבלה יש להאריך רבות איך מבלי משים היה זורק כל מיני מושגים קבליים. בשעתו שאל רבנו את החזון איש האם יש ממי ללמוד קבלה ואמר לו שהשלם היה האחרון שלימד איש מפי איש, ושאל אותו רבנו על אחד מפורסם ואמר לו החזון איש אם אתה תלמד תידע יותר ממנו וכן שאל רבנו את הגר"ז וענה לו כע"ז שהשלם היה האחרון בקבלה, ושאלו על אותו מקובל ואמר לו כע"ז. וסיפר לנו תלמיד מלפני חמשים שנה בישוב"ק הרה"ג ר"מ שליט"א, שפ"א נכנסו לחדרו של רבנו בישיבה ללא רשות, וראו על שולחנו שלומד בספר הקרנים למקובל רבי שמשון זיע"א.

בדרך לכנס בחירות בחיפה תשס"ט עלה בראשו הקדוש פשט בדברי הגר"ח בב"ק והביא הטעם כי כתוב בקידושין על אבימי שהביא כוס מים לאביו ונדרם אביו ועמד רכון עד שיתעורר אביו ועלה בידו פשט עצום במזמור לאסף, והיינו שכשעוסקים במצווה יש ס"ד להבין פשטים בתורה, וה"נ כאן. ועי' במהרי"ל הל' שמחות שיש מעלה ליקבר בנפרד שע"ז מגלין לנפטר דברי מאחורי הפרגוד, ורבנו זיע"א זכה לזה ליקבר בנפרד.

כה. ונעשה כמעין המתגבר

פ"א זקן ת"ח שאל את רבנו האם לעסוק בחידושים או בחזרות על הש"ס, ואמר לו רבנו שכל עוד יש לו כוח שיחדש בתורה ושכבר אין לו כוח לחדש שיעשה חזרות. (גר לשולחן שבת) ובאמת גם אצל רבנו עצמו ראינו כך שכל שהיה בכוחו עדיין חידוש וחידיש שבדברי תורה, ורק בשנים האחרונות ממש עסק בעיקר בחזרה, והיה שוכב במיטתו ומלמל בלי הפסק גמראות בע"פ כדי לחזור על מה שלמד. ופ"א נכנס הגאון רבי שלמה כ. לרבנו, והחל רבנו לדבר עמו הרבה בקדשים, זמן ממושך, ואמר לו רבנו שהוא רוצה לבדוק את עצמו האם עדיין זוכר את התוס' בקדשים.

כו. וכנהר שאינו פוסק

כל הרואה את ספרי רבנו שנתפרסמו שזה כמנין כ"ו ספרים, ושהם בקושי שלישי ממה שחידיש רואו את דברי המשנה שהוא כמעין שאינו פוסק, שהרבה הורה להשמיט, כי סבר דאי"ז מספיק אמת וכדו' אבל המען היה עצום במשך שבעים שנה שמסר שיעורים בכל מקצועות התורה. וכמו שהבאנו לעיל.

וכן זכה להוציא ספר על תפילה והיה לו בזה שמחה גדולה שאמר

והשורש והעבודה רואים דברים דומים לצוואת רבנו.

30. וכך כתב בקויעטל ששלח לקבר הגר"א "שאיזכה להיות מזכה את הרבים".

29. והספר יסוד ושורש העבודה היו מהספרים הבודדים שהביא משוייץ איתו, והיה מייפע לאנשים חולים ללמוד את זה. וכשמסתכלים בצוואה של היסוד

שבעל הנתבות לעת זקנותו חבר את הספר דרך החיים כדי שיהיה לו זיכוי הרבים, ולכן גם הוא מוציא בזקנו פירוש על תפילה אולי יוכל לזכות את הרבים גם בזה. ורגיל רבנו לומר שפיו מלא תודה לה' שזכה להוציא את ספריו בחייו שהרבה לא זכו לזה.

כז. והוי צנוע

מן הדברים הארוכים היה אצל רבנו שברח מכל פירסום והיו שנים שהסכים להגיע לדבר במקומות רק בתנאי שלא יהיה כתוב בעיתון. ופ"א שמע שכתבו בעיתון שהיה באיזה מקום ממש הצטער על כך ואמר שעושים לי בזיון שכתובים עלי ואני ידעתי את מיעוט ערכי. וכן באכילתו הייתה בצניעות לא היה מסוגל לאכול כמעט בפני בן אדם. ופ"א ישב אצלו הגה"צ ר' דן סגל והכניסו אותו באמצע אכילתו, ואמר לו רבנו תראה אף אחד לא יוכל לקחת לי את מה שאני אוכל כל אחד אכל מה שהקב"ה גוזר לו.

כת. וארך רוח

סיפר לנו משגיח אחד שהגיע עם בני ישיבה קטנה שלו לבית רבנו שייבחון אותם, ורבנו בחן אותם, ובגמר הבחינה הוא יצא עם התלמידים לאוטובוס ממול הבית לחזור לירושלים, ופתאום מבחין שחסרים כמה בחורים, הוא מיד חזר לבית ורואה דבר פלא הבחורים ניגשו לרבנו וביקשו להצטלם איתו, והוא נענד עם כל אחד בנפרד להצטלם איתו. סיפר אברך א' שפ"א היה אצל רבנו וביקש ממנו שישים לו טיפות בעינים כי לא היו הנכדים שם, והוא הניח שם והיה לפלא שרבנו לא הניע את עיניו אפי' לרגע אחד ונתן לו להזיל בעוז ובגבורה ובשליטה עצמית. וכן היה לפלא שרבנו כבר היה זקן מופלג ובדרך כלל לזקן אין סבלנות והוא ענה לכל אחד בסבלנות מרובה.

כט. ומוחל על עלבונו

כשנכנס אליו אחד מהת"ח לבקש מחילה מרבנו על בזיון שעשו לו. אמר לו רבנו אם הייתי יכול היה רוקד בכיכר השבת על כל בזיון שהיה לי, הכל מנקה אותי. ופ"א אמר בבדיחותא שמרן הגראמ"מ שך זצ"ל ביקש שיקברו את הפשקולים עליו בקבה, אבל אני לא מבקש שיקברו יחד איתי את הפשקולים נגדי, כי אם אבקש זה יחסום את כל הבית קברות.

ופ"א שאל אותו גביר גדול האם לתרום לישיבה של חסידות של קנאים מסוימים, ואמר לו רבנו אם לומדים שם תורה ודאי תתרום, ולא היה אכפת לו שהם פוגעים בכבוד וכדו'. ופ"א אמר שהנה אדם שאומרים עליו לשון הרע עובר עליו כל החטאים שלו והנה מי שאמר על רבנו ניקה אותו מהחטאים שלו, אבל שהוא מבקש מחילה מתברר שזה כבר לא חוזר חזרה עליו אלא ותשליך במצלות ים כל חטאתם.

ופ"א אמר לפניו תלמידו שהנה המעלה האחרונה כאן בברייתא זה מוחל על עלבונו, ומבואר דאדם יכול להיות צדיק גדול מאו ועדיין יהיה לו קשה לו למחול על עלבונו, ורבנו קלסיה.

וכמדומה שמדריגת רבנו מוזכרת בתומר דבורה: האדם ראוי שידמה לקונן, ואז יהיה בסוד הצורה העליונה בצלם ודמות שאילו ידומה בגוף ולא ידומה בפעולות הרי מכזב הצורה, ויאמרו עליו צורה נאה ומעשים כעורים, שהרי עיקר הצלם והדמות העליון הם פעולותיו, ומה יועיל לו היותו בצורה העליונה דמות תבנית אבריו ובפעולות לא ידמה לקונן, אם כן ראוי שימצאו בו י"ג פעולות כנגד י"ג מדות של רחמים של הכתה, ורמוזות בסוד פסוקי מי אל כמוך וגו': הא' מי אל כמוך הורה על היות הקב"ה מלך נעלב סובל עלבון מה שלא יכילהו רעיון, הרי אין דבר נסתר מהשגחתו בלי ספק, ועוד אין רגע שלא יהיה האדם נזון ומתקיים מכח עליון השופע עליו, והרי תמצא שמעולם לא חטא אדם נגדו שלא יהיה הוא באותו הרגע ממש שופע שפע קיומו ותנועת אבריו, ועם היות שהאדם חוטא בכח ההוא לא מנעו ממנו כלל, אלא סבל עלבון כזה שיהיה הקב"ה משפיע בו כח תנועת אבריו, והאדם היה ממש מוציא אותו כח באותו רגע בחטא ועון ומכעיס, והקב"ה סובל, ולא תאמר שהוא מפני שאינו יכול למנוע ממנו הטוב ההוא ח"ו, שהרי בכחו ברגע כממריה ליבש ידי ורגליו כעין שעשה לירבעם, ועכ"ז שהכח בידו להחזיר הכח הנשפע ההוא, והיה לו לומר כיון שאתה חוטא נגדי תחטא בשלך ולא בשלי תחטא נגדי, ועכ"ז לא מפני זה מנע טובו מן האדם אלא סבל עלבון והשפיע הכח, והטיב לאדם טובו, והרי זה עלבון וסבל מה שלא ישועה, והרי על זה קוראים מלאכי השרת להקב"ה מלך עלוב, והיינו אומרו מי אל

כמוך, אתה אל חסד המטיב, אל בעל כח לינקם, או בעל כח לאסוף את שלו, ועכ"ז אתה סובל ונעלב עדי ישוב בתשובה. הרי זה מדה שצריך האדם להתנהג בה בסבלנות, וכן היותו נעלב אפילו למדרגה זו, ועכ"ז לא יאסוף טובתו מן המקבל:

נושא עון: והרי זה ענין גדול מהקודם, שהרי אין לך מעשה שיעשה האדם שלא יבא משחית, כאמרו העושה עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד, והרי אותו הקיטרוג עומד לפני הקב"ה ואומר פלוני עשאני, ואין לך בריה שיתקיים בעולם אלא בשפעו של הקב"ה, והרי המשחית הזה עומד לפני הקב"ה ואומר פלוני עשאני, ואין לך בריה שיתקיים בעולם אלא בשפעו של הקב"ה, והרי המשחית הזה עומד לפניו, ובמה מתקיים, הרי הדין נותן שיאמר הקב"ה איני זן משחיתים ילך אצל מי שעשאו ויתפרנס ממנו, והיה המשחית יורד מיד ונוטל נשמתו או כורתו או נענש עליו כפי ענשו עד שיתבטל המשחית ההוא. ואין הקב"ה עושה כן אלא נושא וסובל העון, וכמו שהוא זן העולם כולו זן ומפרנס המשחית הזה, עד שיהיה אחד משלשה דברים, או שישבו החוטא בתשובה ויעכלהו ויבטלהו בסגופיו. או יבטלהו ביסורים ומיתה. או ילך בגהינם ושם יפרע חובו. והיינו שאמר קין גדול עוני מנשוא, ופירשו רז"ל כל העולם כולו אתה סובל, ירצה זן ומפרנס, ועוני כבד שאין אתה יכול לסובלו ופירוש לפרנסו עד שאשוב ואתקן. אם כן הרי מדת סבלנות גדולה שהרי סובל שיזון ויפרנס בריה רעה שברא החוטא עד שישבו. ילמוד האדם כמה צריך שיהיה סבלן, יסבול עול חברו ורעותיו שהריע עד שעור כזה שעדיין רעתו קיימת שחטא נגדו והוא יסבול עד יתקן חברו, או עד יתבטל מאליו וכיוצא. וזמש"ל: עכ"ה.

ל. ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים

וביאר ברוח החיים שאדם שלומד תורה יכול לעשות דברים למעלה מן הטבע. ויש בזה סיפורים לאלפים ואכמ"ל. וכפי שאמר הגאון הגדול רבי משה הלל הירש שליט"א שהיו מופתים בלי סוף רק אין זה דרכנו לספר. ונביא רק ענין א'. הרה"ג רש"א זצ"ל היה חולה במחלת קראוהו והיה מאושפז בבית חולים בחו"ל במצה אנוש ולא היה יכול לאכול רק דרך מכשיר מסוים, וגיסו נכנס לפני י"ח שנה לרבנו זצ"ל וביקש ברכה, ואחר שרבנו בירר את הפרטים אמר לו שהוא חייב להחזיר אותו מיד לארץ ישראל שזה סכנה גדולה בשבילו לישאר שם, כי לא דואגים לו שם מספיק, ואמרו לו הא כיצד הרי הוא על ערש דוי אמר להם תסעו מיד ותביאו אוו זה פיקוח נפש כל רגע וטענו שצריך אישור מיוחד להביא את המשכיר לארץ ואמר להם תשימו במזודה ותבואו לארץ, והוא נסע לחו"ל ומיד הגיע לשם התחל מצבו של גיסו רש"א להשתפר במצב שכבר יכול לנסוע חזרה, ועדיין היו צריכים את המכשיר, והביאו את זה במזודה ולא שמו לב השלטנות והכניסו את זה לארץ.

ואחרי תקופה בארץ השתפר מצבו מאוד ויכול היה לאכול, ועדיין הי חלש אבל זכה להקים ישיבות וכוללים, ובשנה האחרונה נחלש, ובאותו רגע שרבנו נלב"ע באותו רגע איבד הרה"ג רש"א את הכרתו ויומים אח"כ נלב"ע, והתחושה של בני משפחתו שיחו שרבנו החזיקו בחיים בכוח תפילתו וקדושתו ואז כשרבנו נלב"ע איבד את הכרתו רח"ל.

הקב"ה יעזור שארגא דספדא דלוי כתוב בספרים להתרומם. והגרש"ז היה אומר כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גניזו. מתעוררים ובוכים ומרגישים שרוצים להתעלות או הקב"ה מניח את זה בסיף "כספת" ואחר זמן מוציא את זה ורואה האם עומד בקבלתו ובמה שחשב להתעלות. ונלמד מתורתו ובתורתו ואז בודאי הוא יהיה מליץ יושר עלינו. רבנו תמיד היה אומר מה זה שבלויה כבר מבקשים מהנפטר שימליץ טוב? הרי הוא עסוק כל כך עם עצמו עם הדינים, אבל מן ר' חיים אמר רבי אהרן ליב שאני שומתר כבר לבקש בקשות ממנו על קברו. ונתפלל על הצדיקים והחסידים וזקני שארית עמך בית ישראל שליט"א לקיים בנו חכמי ישראל הם וכו' בנו אנחנו צריכים אותם והותירך ה' לטובה הקב"ה משאיר בשבילנו, יקום פורקן משמיא רבנו ותלמידיהו ונתפלל עליהם. ובלע המות לנצח ומחה ה' אלוך דמעה מעל כל פנים וחרפות עמו יסיר ונאמר אמן.

והנה זכינו לישועות ה' בעקבות ההספדים וכמ"ש בדרשות חת"ס עמ' שעו ע"ב וז"ל 'ועתה בזכות ההספד על ת"ח כעין לבישת שק יתבטלו כל הקליפות וירדו גשמי רצון ברכה ונדבה'. וכמו דביאר שם החת"ס לעיל מיניה (עמ' שעה,ב) ואחז"ל (יבמות ע"ה, א) על שאול שלא נספד כהלכה, ר"ל כי בהסתלקן הצדיק הרי נוטל שפעו וצינור תורתו אתו עמו ונשאר המקום פנוי לקליפות ר"ל והקדושה מסתלקת, ואם מספידים אותו כהלכה יחזור להם ע"י זכות ההספד וקדוש השם עכ"ה.

כן יזכנו לראות בישועות ה' מכח ההספדים שימלא ה' חסרונו ונראה בביאת משיח במהרה.